

HRVATSKI PLANINAR

11 • 1995
STUDENI

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 87
Volume 87

Studen 1995
November 1995

Broj 11
Number 11

SADRŽAJ

Darko Berljak: Tragom snova na Turkiznu Božicu	305
Miljenko Pavešić: Planinari na kninskoj tvrđavi	310
Smilja Petričević: Sablasti na Kozjaku	312
Tomislav Pavlin: Gospa od Rujna	314
Tatjana Đuričić: "Priroda je u malom velika"	317
Predrag Čosić i Mladen Fliss: Ekspedicija "Brač '95"	318
Borislav Aleraj: U stijeni Vidove gore	322
Boris Čujić: Penjališta na Ivančici	323
Stjepan Savić: Na Mont Blanc s talijanske strane	325
Vlado Božić: "Lukina jama '95"	327
I. T. Marinov: Sedamdeset ti je godina tek	329
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	330
Zaštita prirode	331
In memoriam	332
Sportsko penjanje i alpinizam	332
Speleologija	333
Publicistika	333
Putevi i staze	334
Vijesti	335

Slika na naslovnoj stranici:

Branko Šeparović na vrhu Cho Oyu (8201 m). U pozadini sljedeći cilj - Mount Everest
Foto: B. Puzak

GLAVNI I ODGOVORNI UREĐNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-41000 Zagreb, A. Cesarca 5

UREĐNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, dr. Srećko Božičević, ing. Vlado Božić, Željko Gobec, Jakša Kopić, dr. Milivoj Kovačić, prof. Krinoslav Milas i Tomislav Pavlin

Preplata za 1995. godinu 65 kuna (za inozemstvo 35 DEM), poštanskom uplatnicom na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535. Devizne uplate na broj: SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236. UPOZORENJE! Na uplatnici bezuvjetno unijeti u rubriku "Poziv na broj" u mali prozorčić brojku 02, a u veću svoj preplatnički broj koji se nalazi uz adresu na omotu svakoga dostavljenog časopisa. Bez toga broja preplata se gubi (banka dostavlja samo podatak o preplatničkom broju). Novi preplatnici trebaju taj broj tražiti od Saveza (pismeno u Kozarčevoj 22, telefonom 448-774) ili Savezu poslati fotokopiju uplatnice.

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, HR-41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. i fax 01/448-774 (8-14 sati). Izlazi u 12 brojeva godišnje. Prvi broj izašao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine".

TISAK: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Tiskanje časopisa omogućuje donacijama Tvrnica boja "Chromos" Samobor

Na ovaj časopis ne plaća se osnovni porez na promet na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92/9201 od 16. 3. 1992)

Tragom snova na Tirkiznu Božicu

Prva hrvatska himalajska ekspedicija "Cho Oyu '95"

DARKO BERLJAK, Zagreb

Poslije Everesta, dva puta Annapur I i ekspedicija što sam ih organizirao i vodio između 1989. i 1991. godine, ali bez onih najvažnijih trenutaka - stavljanja noge na sam vrh, počeo sam ozbiljno vjerovati da mi osamtisućnaci nisu zapisani u sudbinu. Što li je tek razmišljao Šepavi, najčešći sudionik mnogih ekspedicija što su kretale iz naših prostora u svjetska velegorja? Tridesetogodišnji staž, mnogi uspjesi, ali nikada na vrhu višem od osam tisuća. A uvijek je uz penjačku opremu nosio i skije. Kako bi bilo lijepo popeti se na neki osamtisućnjak, a još ljepše s njega se i odskijati!

Tko zna kakve su sve noćne more mučile Campija, koji je od 1985. do 1987. godine imao sjajnu seriju prvenstvenih uspona - Huandoy, Ama

Dablam i Ngojumba, da bi zastao kada je bilo vrijeme za krunu koja se zove 8000.

Ili Danko, koji s najtežih vrhova tako uzleti sa svojim padobranskim krilom da i ptice postaju ljubomore - kakav bi to bio osjećaj kad bi skočio s visine gdje se ne usude poletjeti ni njegove pernate prijateljice?

Mario i Marek upoznali su Himalaju već nekoliko puta, Željko samo jednom, a Jasminka, dva Kreše, Krokar i Bistri još nikada, ali svi smo počeli snivati isti san. Sanjali smo o planini u srcu Himalaje, nazvanoj Tirkizna Božica, koja strmolagavljuje svoje neprohodne ledenjake prema zelenom Nepalu na jugu i mističnoj visoravni Tibeta na sjeveru. Između, okrenut zapadu, leži put snova kao stvoren za nas, po kojem se može

Momčad Prve hrvatske himalajske alpinističke ekspedicije (s lijeva): I. Vicenski, D. Petrin, Ž. Brkić, B. Šeparović, K. Doždor, B. Puzak; u drugom redu: M. Bago, V. Tomaš, D. Berljak, M. Rodeš i K. Kučinić

penjati, skijati i letjeti, koji otvara vrata do samoga tirkiznog neba po kojem je Božica dobila ime, a počinje tamo gdje njeno široko tjeme dostiže 8201 metar visine.

Da bismo tamo stavili nogu kao prva službena hrvatska himalajska ekspedicija trebalo je obaviti nekoliko sitnih formalnosti: dogovoriti se da to i u stvarnosti svi želimo, dobiti dozvolu od kineskih vlasti da to smijemo učiniti, fizički i psihički se pripremiti za sva iznenađenja koja nas čekaju na dvomjesečnom putovanju, skupiti stotinjak tisuća dolara, nabaviti opremu, hranu, lijekove i sve ostalo što nam je potrebno, - jer kada sve postane ozbiljno, najbliži dućan je 500 km s druge strane Himalaje, - zatim otploviti i prenijeti nekoliko tona opreme deset tisuća kilometara zrakoplovom, kamionima, yakovima i na vlastitim leđima, probijati se po monsunu kroz Nepal, a poslije po putnijskom bespuću tibetanske visoravni, prijeći četrdesetak kilometara po neugodnoj moreni lednjaka Gyabrag, postaviti bazni i tri visinska logora, učvrstiti stotine metara užeta na teškim mjestima u planini, dogovoriti se s meteoroložima da bude lijepo vrijeme dok se budemo penjali i... hop, sve je bilo točno kao u našem snu. Trojica na vrhu: Šepavi koji se s njega i skijao, Campi koji je sve to snimao i Danko koji je malo niže i letio. A evo kako je zapravo bilo...

Odlazeći sa Slovencima 1994. u Himalaju, dogovorio sam se sa Šepavim, Campijem i Mariom da izvidim mogućnosti i dogovorim ekspediciju na Cho Oyu s nepalske ili tibetanske

strane. Novi propisi u Nepalu za to područje dozvoljavaju samo sedam (!) članova ekspedicije i ta je varijanta odmah otpala, jer su u tom slučaju pojedinačni troškovi neprihvatljivi za naše skromne uvjete. U obzir dolazi jedino tibetanska strana i to s najmanje 16 ljudi.

Kinezi su jako pojednostavnili stvari da si Zapadnjaci ne razbijaju glavu zašto jedan yak dnevno košta više od najma Rolls-Roicea ili časnik za vezu kao ministar vanjskih poslova. Odredili su fiksne cijene po osobi u skupinama do pet, deset i preko petnaest osoba, i tek se ova posljednja uklapala u naše planove, jer za tričavih 2310 dolara po članu Kinezi organiziraju prijevoz, prehranu, smještaj, yakove, časnika i tumača. Te se usluge koriste samo od granice do baznog logora i istim putem natrag, što se obavi za najviše pet dana, dok se ostalo posebno plaća. Dozvola za vrh, radne vize za nepalsko osoblje (1100 dolara po glavi), kineske vize za članove, hrana na planini, gorivo, oprema, dnevnice Sherpama i slično, avio kartu do Kathmandua popelo se na nama prihvatljivih 5000 dolara po osobi, bez cijene osobne i zajedničke opreme. Možda taj iznos izgleda velik, ali nas je tješilo da je u drugih ekspedicija na tom području pojedinačan trošak po članu bio i dvostruko veći. Trebali smo krenuti u proljetnom razdoblju, ali nas je bilo premalo, pa smo cijelu stvar odgodili za ljeto-jesen ove godine. Da bismo postigli optimalan broj, pri-družili su nam se alpinisti iz Slovenije i Njemačke, te smo krenuli u Nepal u dvije skupine. Prva već 9. kolovoza i u njoj Željko Brkić (dr. Baltazar), Krešimir Doždor, Krešimir Kučinić, Branko Puzak (Campi), Mario Rodeš (Marek), Jasminka Vicenski i ja kao voditelj ekspedicije, a 25. kolovoza Mario Bago, Josip Bistrović (Bistri), Danko Petrin, Branko Šeparović (Šepavi) i Vinko Tomaš (Krokar); iz Slovenije Stojan Burnik (Burč), Andrej i Marija Štremfelj i Darko Urbančić (Urbo) te, iz Njemačke, Franz Seiler i Josef Stiller (Sepp).

Prethodnica je uredila sve financijske, organizacijske i ostale pripreme u Kathmanduu, otišla na aklimatizacijski trekking oko Annapurne, po dolasku ostalih, već drugi dan su i oni otišli u Langtang i tek 4. rujna konačno smo se svi okupili u punom broju i to na pravom mjestu, u Bodhnathu, u samostanu Urkenu, da nas Nowang Lama, reinkarnacija poznatog Chokalimba Lame, blagoslovi i zaštiti od mogućeg bijesa Tirkizne

Logor 1 (6200 m) nakon jedne od brojnih mećava
Foto: B. Šeparović

Božice i ostalih himalajskih demona dok im budemo čačkali po njihovu kraljevstvu.

Sljedeći dan smo upoznali sve odrone na nepalskoj strani "Highwaya" Kathamandu - Lhasa, koji su se sastojali od jednog manjeg, dugačkog 200 metara i malo dužeg od samo pet kilometara. Po jakoj monsunskoj kiši pretovarivali smo nekoliko puta opremu na druge kamione i na leđa lokalnih nosača, te se predvečer dokopali kineske granice. Šestog rujna dopodne družili smo se višemanje uspješno s kineskim carinicima, a popodne, trčeći pred padajućim kamenjem, obavili još jedan pretovar po blatu do koljena na vrlo zanimljivom cestovnom odronu već visoko u Tibetu, zanimljivom po tome što se nigdje ne vidi da je tu nekada bila cesta.

Prespavali smo u Nyalamu i nastavili do Tingrija (4300), u njemu energično skratili predviđeni aklimatizacijski boravak zbog dojmljivih higijensko-prehrabrenih standarda te otišli šezdesetak kilometara do kraja ceste i tu postavili šatorsko naselje. Na užas nekoliko ekspedicija, koje su se na tom mjestu aklimatizirale i vegetirale već nekoliko dana, odigrali smo isto popodne priličnu grubu nogometnu utakmicu na 4600 metara. Rezultat je bio 3:2 za bolje.

Deveti i deseti rujna proveli smo u ugodnoj šetnji dugoj pedeset kilometara, sopćući, kašjući i pljujući po moreni ledenjaka Gyabrag sve dok se nismo dokopali mjesta predviđenog za bazni logor ispod Cho Oyua (5550 m). Za razliku od ostalih ekspedicija, u kojima je omjer članova i Sherpa bio dvostruko veći u korist ovih posljednjih, nas osamnaest imalo je jednog visin-skog nosača imena Danawang Dorje, kuhara Ang Rinjia i njegovog pomoćnika Bipina. Pomoćnika smo odmah prekvalificirali u visinskog nosača za donji dio planine, a s jednim tibetanskim goničem yakova žurno smo zasnovali radni odnos na određeno vrijeme za mjesto pomoćnika kuhara.

Vrijeme je bilo savršeno i, bez uobičajene aklimatizacije, veći je dio članstva već 12. rujna nosio potrebne stvari do improviziranog skladišta na 5700 m, a neki čak do mjesta predviđenog za logor na 6200 m. Treći dan po dolasku u bazu na tom su logoru prespavali Šepavi, Campi, Marek i Mario, te nastavili do prvoga težeg mjesta, okomitog seraka na 6600 m, gdje je trebalo učvrstiti uže za siguran prijelaz. Peti dan je Danko u pratinji Nijemaca i Slovenaca postavio logor 2 i,

Strmine na 7800 m

Foto: M. Bago

kao što je to uobičajeno u Himalaji, vrijeme se pokvarilo i razdoblje lijepog vremena postalo samo draga uspomena. Tirkizna Božica zavila se u oblake, zapuhao je jak južni vjetar i naravno da je uza sve to počeo padati i snijeg.

Ne baš lijepim riječima spominjao sam Bengalski, a i Arapski zaljev, monsun koji je inače bio najgori u posljednjih tridesetak godina i nije namjeravao prestati, te barometar na kome je visina baze rasla iz sata u sat. Zaključio sam da je uzalud čekati na kraj monsuna, jer sam preko satelitskog telefona saznao da loše vrijeme traje još daleko na jugu i da će proći tjedni dok se sve ne smiri, pa sam odlučio da prva "rupa" koja nastane u periodičnim naletima monsuna mora biti naš prolaz prema vrhu. U sljedećih pet dana snabdjevali smo po lošemu vremenu logor 1 sa svim potrebnim za gornje logore i 20. rujna krenuo je ponovno Danko s Nijemcima i Slovencima da konačno prespavaju u "dvojci" na 6800 m i izvide kako dalje preko velike snježne padine u sredini Cho Oyua. Na našu sreću, preko većeg dijela te strmine s obiljem snijega, iste se noći srušila velika lavina, tako da drugi dan nisu duboko propadali, iako im je za novih 550 m bilo potrebno oko šest sati mukotrpnog uspona. Na 7350 m ostavili su opremu za logor 3 i kao po tobogantu, vozeći se po

stražnjem dijelu tijela i kočeći cepinom, za samo dvadeset minuta se vratili na logor 2 te produžili isti dan u bazu. Toga 22. rujna skupina Šepavi, Campi, Marek i Mario spavali su na "jedinici", 23. su nastavili prema "dvojci", 24. su postavili "trojku" i u njoj prespavali sa ciljem da drugi dan krenu prema vrhu.

Dvadesetipeti rujna, petnaesti dan nakon što smo postavili bazu, osvanuo je ugodajem koji teško da može biti lošiji. Cijelu je noć padaо snijeg, vidljivost je bila stotinjak metara, a preko Nangpa Lha, sedla koja graniči s Nepalom na jugu, prelijevali su se u beskonačnim serijama novi i novi monsunski oblaci. Cho Oyu se nije video iz baze, na radio stanicu nitko se nije javljaо i sve je govorilo o još jednom neuspješnom himalajskom danu. Ništa nisam želio prepustiti slučaju niti dopustiti da ostali članovi čekaju možebitno kratkotrajno poboljšanje vremena u bazi, jer dok se opet popnu do "trojke" sigurno bi se vrijeme ponovo pokvarilo. Danka i njegovu skupinu šaljem da isti dan naprave ono što u ovim uvjetima izgleda kao vrhunska glupost, da se, preskočivši logor 1, popnu izravno do "dvojke" - 1150 m visinske razlike! Odlaze i, kao u jeftinom sredrapateljnom filmu, sve naglo postaje lijepo, između oblaka pojavljuje se vršna piramida Cho Ouya, a negdje na visini od 8000 metara, u zoni

smrti, pet crnih točkica nezaustavljivo ide prema vrhu - četvorica naših i Sherpa Dorje. Vrijeme se postupno poboljšava i sada sam siguran da će san postati stvarnost. Stišćem šake, a još više walkie-talkie, ali iz njega samo krči i šumi. Normalno je da se nitko ne javlja, svi imaju puno posla, a kako mi vidimo njih, tako i oni znaju da ih mi gledamo i da znamo kako su svi na broju. Odjednom, razdaljina između posljedne dvojice i ostalih počela se povećavati i vidim da ta dvojica silaze. Kakve se sve misli i odluke pletu u te dvije glave nakon prijeđenih tisuća kilometara do Tibeta, tisuća metara snijega i leda na planini, kada ti je cilj, možda i životni, samo 200 metara iznad tebe, a moraš se vratiti?

Prejednostavno je reći da je glava samo jedna, da Himalaja ne će nikamo pobjeći, da ima još prilika i na drugim osamtisućnjacima i da je bolje vratiti se sa čitavim prstima, nego riskirati možda i život. Sve je to složenije, ali u tim trenucima ipak odlučuje nešto čega možda nismo svjesni u svakodnevnom životu. Instinkt, nagon bez razmišljanja, da je jedino rješenje preživjeti, a to je negdje daleko dolje.

Dvije točkice dostižu sigurnost logora 3, a gornja trojica nestaju u Nebu vršnog grebena. Zastor pada, Božica se ponovno zavlači u intimu olujnih oblaka i više ne vidim ništa. Sjedim u šatoru uz otvorenu radio stanicu i čekam, znajući da će prije ili poslije sve postati izvjesno. Uskoro se iz "dvojke" javljaju Marek i Mario. Prvome su se smrznuli prsti na nogama, a drugi ima poteškoća s plućima, pa silaze sve do baznog logora. Javljuju da su ostala trojica nastavila prema vrhu.

Pada mrak i dalje čekam nove vijesti. Dankova skupina javlja se iz logora 2. Sve je u redu i dat će mi nekoga na stanicu. Čujem glas Šepavog koji isprekidano i kašljuci priča ono što sam oduvijek želio čuti u Himalaji. U pola jedan su on, Campi i Dorje bili na vrhu. Na osamtisućnjaku, na ekspediciji koju smo sami organizirali, a ja je vodio. Skijao se sa samog vrha do logora 2. Zaobišao je sva učvršćena užeta, kojih je oko 500 metara između "dvojke" i vrha - to je čist skijaški silaz, bez "abseila". Sa skijama je bio brže dolje od Campija koji je ostao na logoru 3, dobro se osjeća i sutra će nastaviti u dolinu.

Zovemo preko satelitskog telefona suprugu Šepavoga na poslu u Zagrebu i prespajamo vezu na logor 2. Do prije koju godinu znanstvena fantastika, a sad nam to izgleda potpuno normalno

Transport skija preko strmih snježnih skokova na visini od 6700 m
Foto: M. Bago

- razgovarati s najbližima s visine od 7000 metara nekoliko sati nakon osvajanja vrha.

Ne želim se veseliti prije nego svi sigurno siđu dolje, možda je najbolje slavlje ostaviti za sam kraj, kada se svi zdravi i čitavi vratimo u Zagreb.

Dolaze Marek i Mario. Prvi s pocrnjelim prstima na nogama. Promrzli su, iscrpljeni, ali i veseli što su drugi iz njihove supine bili na vrhu. Veliki bazni šator postaje bolnica. Brz silaz i njega u bazi spriječit će posljedice za njihovo zdravlje.

Nije mi žao što duboko u noć ne mogu zaspati. Rijetki su dani kada se ljudima ostvaruju snovi. Božja Majka Zemlje i Božica obilja, kako Tibetanci i Nepalci zovu Everest i Annapurnu, nisu bile tako naklone kao Božica Tirkiza. Možda je razlog što oko vrata nosim uz Ts-kamen i dva mala tirkiza.

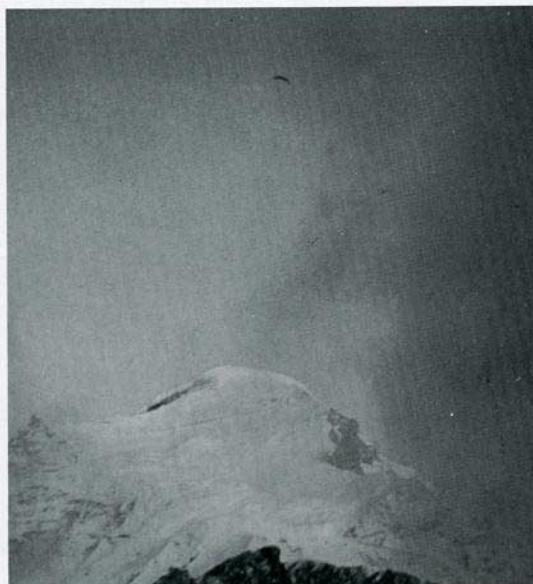
Dva dana poslije dolaze na vrh Danko, Burč, Franz i Sepp. Danko zbog lošeg vremena nije uzeo padobransko krilo iz logora 2 i kamen mi pada sa srca. Tko zna kako bi završio taj skok, tek je nekoliko ljudi na svijetu poletjelo s takve visine.

Dvadesetosmog rujna, nakon pokušaja da na sjevernoj strani Cho Oyua ispenju prvenstveni smjer, ali se to pokazalo preopasnim u tim lošim vremenskim uvjetima, na vrh dolaze po pravoj snježnoj mečavi i nikakvoj vidljivosti Andrej i Marija Štremfeli. Andreju je to sedmi osam-tisućnjak (na Everestu je bio dva puta), a Mariji treći.

Primam čestitke i vidim pomalo zavidne poglede vođa ostalih ekspedicija koje su došle na Cho Oyu. Ekspedicije su im skuplje, imaju bolju opremu, Sherpa imaju nerijetko više nego vlastitih članova, koriste se umjetnim kisikom iz boca za uspone, a osim nas i Japanaca nitko se od njihovih još nije popeo na vrh.

Vrh nam je pao u ruke za samo 15 dana, devetorica su bila na njemu, i sada ne znamo što ćemo s viškom vremena. Da nam ne bude dosadno pobrinuo se Danko, koji je nakon nekoliko dana otišao na vrh lijevo od Cho Oyua, visok 6400 m. Cijelo popodne bilo je loše vrijeme, počeo je padati mrak i kada sam zadovoljno zaključio da od opasnog padobranskog skoka neće biti ništa, javio se Danko s vrha riječima: "Skočit ću za nekoliko minuta"

Izjurili smo iz šatora. Večernje magle vuku se kroz bazni logor, cijela je okolica bila prepuna oblaka, preko Nagpa Lha vjetar raznosi oblake kao dječje

Danko Petrin iznad Cho Oyun prilikom svog leta padobranskim jedrom

Foto: B. Šeparović

igračke, a najgore je što je Sunce već odavno zašlo.

Uskoro ugledamo zastrašujući prizor: tisuću metara iznad nas je padobran pod kojim visi Danko. Vjetar se s njim igrao kao s lutkom na koncu. Na sreću, taj užas nismo trebali dugo gledati, jer je padobranac uletio u oblak. Sigurno je zanimljivo letjeti pri nultom stupnju vidljivosti, bar ne znaš koliko si visoko. Nakratko smo opet ugledali letećeg manijaka, ali je već za nekoliko sekundi uletio u novi oblak, opasno blizu stijene na drugoj strani doline. Nakon pet minuta, već nekoliko kilometara daleko od nas, vidjeli smo borbu padobranca s olujnim vjetrom na sedlu Nagpa Lha. Padobran je stajao nepomično u zraku stotinjak metara iznad ledenjaka i Danko se samo uz krajnje napore konačno uspio spustiti između dviju pukotina u ledu te kroz koji sat, duboko po noći, doteturati u bazni logor.

Mnogo je bilo uzbudjenja, čak i previše za jednu ekspediciju. Idemo kući, opremu ćemo ostaviti u Kathmanduu za neku novu ekspediciju u proljeće 1997. Trideset kilometara istočno od Cho Oyua leži planina, najviša na svijetu, s kojom ja i neki moji prijatelji imamo neraščišćenih računa od prije šest godina.

Zbogom Tirkizna Božice i vidimo se uskoro -
Chomolungma!

U idućim brojevima "Hrvatskog planinara" čitajte što su napisali Branko Šeparović i Danko Petrin o svojem usponu, skijanju i letenju na Cho Oyu, te o troškovima, sponzorima, satelitskom telefonu i ostalim zanimljivostima s te ekspedicije.

Planinari na kninskoj tvrđavi

MILJENKO PAVEŠIĆ, Rijeka

Bivše planinarsko društvo "Klek" Ogulin posljednjih je godina praktično zamrlo u svom gradu. Predsjednik Ivica Polić bio je "de facto i de iure" društvo, no glavno mu je zaduženje bilo domara u domu na Kleku. Sasvim je razumljivo da je takvo stanje bilo neodrživo. Zato je skupina starih članova i nekoliko mlađih entuzijasta sazvala u svibnju 1995. godine obnoviteljsku skupštinu društva. Odaziv je bio iznad očekivanja, gotovo stotinu prisutnih! Rezultat - usvojen je novi Statut, izabrani organi upravljanja i nadzora te žarka želja prisutnih da planinarstvo ponovo zaživi u Ogulinu. Za svaku je pohvalu što je na Skupštini mnogo pažnje posvećeno domu na Kleku.

Društvo otada djeluje kao HPD "Klek" Ogulin i već nakon nekoliko dana sudjeluje s pedeset članova na pohodu "Tragom prvog izleta HPD". Slijedi Dan Hrvatskih planinara u Slavoniji, izlet na Javorovu kosu, Kamačnik, Zeleni Vir. Uspješno je izvedena nabavka i donošenje pjeska i cementa do doma na Kleku. Tjedan dana poslije obnovljen je dotrajali pokrov cisterne za vodu. Eto, to je sažetak starta HDP "Klek" Ogulin.

Ono o čemu želim posebno pisati jest izlet društva u Zvonimirov grad - na Kninsku tvrđavu.

Izlet je zamišljen odmah poslije "Oluje", no trebalo je riješiti pitanje prijevoza. Rješava ga RO "Bjelolasica" iz Ogulina. Društvu daje autobus bez naknade. Mi, članovi HPD "Klek" ovim se

putem zahvaljujemo svim djelatnicima "Bjelolasice". Da, ali sada nastaju neprilike. Autobus ima nažalost samo pedeset mjesta, a onih koji žele ići znatno je više. Ja sam kao vodič izleta upravo opšredan posjetama "jadnika" koji nisu uspjeli nabaviti kartu. Srećom, uspijem se više puta izmaknuti pa dijaloge prepuštam supruzi. Na izlet smo pozvali drage nam planinare iz HPD "Višnjevica" Ravna Gora. Odazavaše se na čelu s predsjednikom Andelkom Ivančićem. I tako 8. listopada krećemo.

Dan sunčan, bez vjetra. Uspinjemo se Malom Kapelom do Razvale gdje je prvi odmor - čik-pauza i ono drugo. Brzo prolazimo Brinje, Prokike i Žutu Lokvu, a tada strava i užas! Rapajin Dol, Brlog, nigdje krova, nigdje ljudi! Otočac, kraći odmor. Ulazimo u porušenu crkvu koja se obnavlja. Unatoč lošem stanju narod se prikuplja na Svetu misu. Grad živi, hotel radi, dosta je i građana na ulici. Pričaju nam o minulim danima. Spomenulo se, ne povratilo se!

Gospić, spazim planinarski ormarić. Slike i tekst. Koliko mi nedostaje prijatelj pokojni dr. Ante Rukavina! On bi nas dočekao i mnogo nam toga ispričao i pokazao. Nedjelja je ali ljudi rade na obnovi svoga grada. To su naši vrijedni ljudi, neimari, junaci. U mislima mi zvone riječi pjesme: Tko na tvrdoj stini svoju povist piše, to ne može više nitko da izbriše.

Krećemo, ulazimo na donedavno okupirani hrvatski teritorij. Slika je drugačija. elu su cijela, ali pusta, nema žive duše. Usjevi neobrani, ostavljenе alatke, jad i čemer na drugi način.

Gledamo vrhunce južnog Velebita. Kada izlet, kada dom na Visočici?

Gračac, motel radi, oznaka za Cerovačke pećine stoji, vidi se i hotel pred ulazom pećine. Sve kao i prije, a ipak nije isto. Na obližnjem groblju neposredno uz cestu dva duga reda križeva iznad sahranjenih četnika. Križ do križa na 75 cm po međunarodnom ratnom pravu!

Od Malovana spust ka Zrmanji. Poštak obasjan suncem djeluje veličanstveno. Na njega sam vodio izlet 1990. godine. Kako to izgleda davno i nestvarno! Stara Straža i, najednom, Kninska tvrđava! Vijori se dvadesetmetarska zastava Republike Hrvatske. Parkiralište kod željezničkog kolodvora puno, jedva vozač ugura naš autobus. Tu smo, Knin, kraljevski hrvatski grad. Godine 1990. pokojni ing. Joža Grubišić vodio je izlet na Prominu i Kamešnicu. U povratku smo posjetili Knin i Forticu. Uspinjući se čuli smo za sobom dobacivanje: Vidi bande!

Eto nas na vrhu! Brojni posjetitelji. Tome je pridonijela i utakmica između Italije i Hrvatske. Brojni navijači su na putu za Split svratili u Knin. Nezaboravan je doživljaj bio na zaravanku tvrđave ispod hrvatskog stijega - okupljeni, radosni, svoji na svome. Do jučer tu su divljali oni koji su bili primljeni od Hrvata, tu su dobro živjeli jer su stalno imali privilegije. A onda prihvatiše četničku kamu, Načertanje i Memorandum SANU. No, to ostavljam povjesničarima da opišu i dokumentiraju.

Uživali smo u izvanrednoj vidljivosti. Slap Krčića, Dinara - najviši vrhunac Hrvatske, Kozjak, Promina, Svilaja te izvanredna panorama bliže okolice. Upravo je prolazio i "Marjan express".

Kao i uvijek, u planinarstvu vremena nikada dosta, povratak se bliži, Ogulin je daleko. Vraćamo se drugim putem. Od Gračaca idemo preko Udbine, Korenice, Plitvice, Saborskog i Plaškog. Na cesti između Gračaca i Brvnara nailazimo na policijsku nadzornu točku. Ne zaustavljaju nas. Vozač najednom kaže: Eto našeg Ogulinca! Odmah zatim iza nas odjeknu dva duga rafala. Ne znajući što se događa, u zadnjem dijelu autobusa zavlada nelagoda. Policajac Ogulinac, videći autobus "Bjelolasice" i svoje Ogulince, eto, dao si je srcu oduška.

Na ulazu u Udbinu prometni znak opće opasnosti, odmah zatim znak suženja puta, pa onda ograničenje brzine na 40 km/sat. Jasno, vozač to poštuje, no uskoro imam što vidjeti: uz cestu stoji strašilo-lutka obučena u četničku uniformu, oko vrata tablica s natpisom: Mile Martić.

Na Plitvicama kraći odmor. Hotel je pun gostiju. Istina, Plitvice djeluju zapušteno ali, eto, život i turizam se vraćaju.

Sumorno su djelovali već u suton spaljena Sertić Poljana i Saborsko. Lička Jesenica je cijela, no sablasno pusta, bez ijednog živog stvora. Plaški živi, rasvijetljen, cijel, a na ulici podosta ljudi. Još malo vožnje kroz Latin i Vojnovac, više pusto nego živo. Josipdol, Oštarije i Ogulin bujaju od života i prometa.

Eto, tako opet zaživi HPD "Klek" Ogulin. Narednih dana susrećem Ogulince. Kad će ponovo izlet, prvo je pitanje.

Sablasti na Kozjaku

SMILJA PETRIČEVIĆ, Split

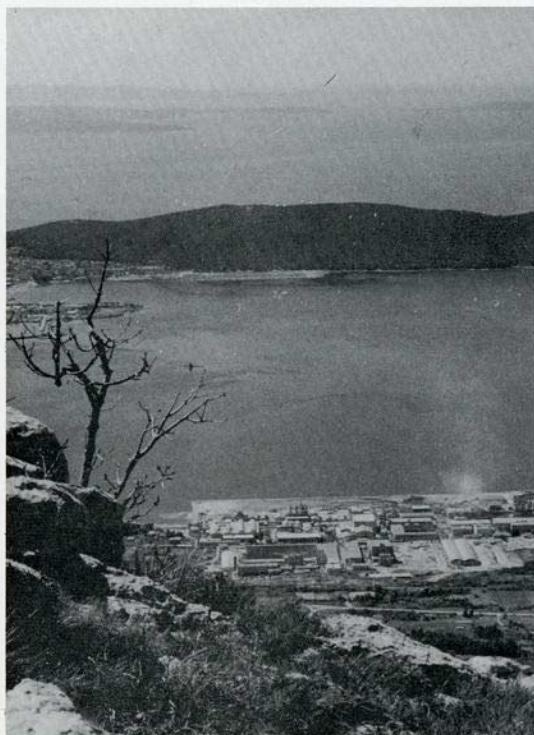
Penjali smo se polako, Rile i ja, kroz crnu smrt. Šuma, nekada zelena, gusta, procvjetala, sada samo sablasno crno drveće sa crnim granama uperenim prema plavim nebesima, kao ruke što nekoga preklinju. Tišina. Čak su i ptice pobjegle iz ove sablasne šume. Negdje pred sam vrh čuo se zvuk pile, sjekire i ljudski glasovi. Netko je valjda rušio šumu za ogrjev.

- Trebalo bi sve to očistiti i posaditi masline, Čo, - reče mi Rile.

Malačka. Gola zgrada nekadašnjega predivnog planinarskog doma. Sve opljačkano, sve opustošeno. Prozore, lamperiju, vrata, čak i vodovodne cijevi i pločice, ogulili su i odnijeli.

- Čudi me što nisu minirali zgradu pa odnijeli i kamenje - reče Rile.

Šetali smo se praznim, prljavim prostorijama.

Industrija pod Kozjakom

Foto: Dr. Ž. Poljak

Nekada: blagovaonica, spavaće sobe, sanitarije, topla i hladna voda. Sada: smeće i smrad. I vjetar koji zavija od tuge.

- Ej, Balkane, Balkane, hoće li te ikada itko pripitomiti? - lijepo je govorio jedan stari Makaranin.

Nisu to učinili barbari s Istoka, već smo se navikli na njihovo divljaštvo, to su učinili ovađnji, domaći, i zato me tim više боли. Znam, svi smo mi u određenom trenutku isti.

Napolju po okolnim stijenama bili su razbacani madraci i pokrivači.

- Ako se slučajno netko smandrlja s nebesa, da padne na meko - rekoh.

Šli smo od bunkera do bunkera, nekadašnjih skloništa planinara i izletnika, a za vrijeme rata boravišta naših gardista. Svugdje ista slika: smeće, smrad, konzerve, sve prljavo, razbacano, pokrivači kisnu na kiši, suše se i raspadaju na suncu. Jedino što je ostalo od tih bunkerijada jesu limene nadstrešnice. Čudi me što i njih nisu seljaci pokupili. Lijevo od staze je polukružna kapelica, opet s razbijenim krovom.

Konačno stigosmo do glavnog bunkera. Rile, Jelka i Zdenko naprsto su ga obožavali. Ispred njega je kameni stol, klupa, a oko razbijene i porazbacane sjedalice. Lijevo je bio mali prekrasni kamin.

- Koliko li smo samo truda uložili da ovo oplemenimo, da uredimo ovu divljinu, da joj damo dušu! Naše tri obitelji, Melvan, Žegar i moja, utrošili smo oko dvije godine rada kada bismo zbrojili sve radne akcije, a da ne govorimo o materijalu što smo ga prevozili vlastitim kolima. Osim nas tu su sudjelovali i planinari iz ostalih planinarskih društava, pomagali su nam materijalno i fizički Autosekcija Dalmacija i pojedinci izletnici, zaljubljenici ovoga dijela Kozjaka. Svi smo radili i uživali, a sada sve to ode u dim. Znaš, Čo, imam sve to zapisano, svaki sat, svaki dinar koliko je tko dao, naprsto sve sam zapisao.

- Možeš sve to što si zapisao objesiti svom mačku Tigriću o rep, pa neka skače po kući -

rekoh. Nego, lijepo zaboravi da si išta ovdje radio i stvarao. Ništa više nije vrijedno tvojih živaca i tvojeg zdravlja. Čujem da se vodi nekakav spor između Kaštelana i Spiličana zbog ovih objekata. Umjesto da ih sve obnovimo, da napravimo predivna izletišta za sve građane jer su ova mjesta dostupna kolima, umjesto da se složimo, mi se svadamo. Što ćeš? Svada nam je u krvi. I zato "Guarda e passa" (Gledaj i prolazi), kako kaže Virgilije Danteu dok su prolazili paklom. Pa i ja to tebi velim gledaj, prođi i zaboravi! Idemo dalje, život teče dalje...

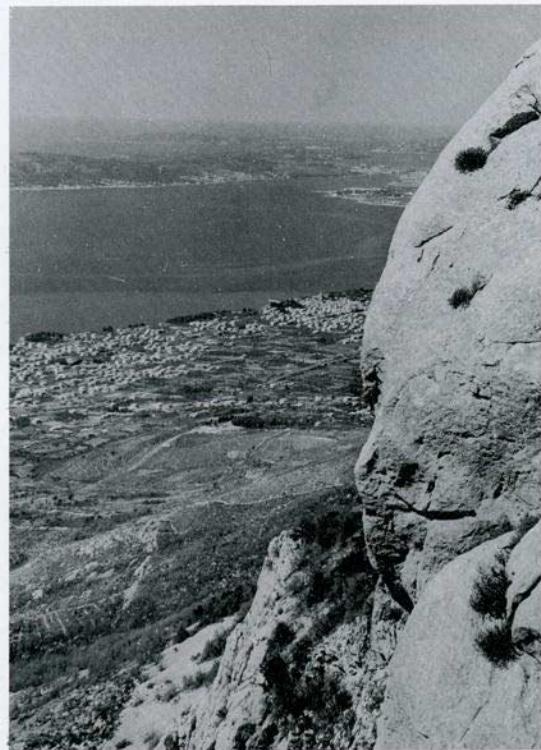
Nekoliko predivnih crnih konja izišlo je pred nas, gledajući nas bez straha, svojim velikim pametnim očima.

- Dolje je pojilo, vidjet ćeš, krasna čista voda - nastavi Rile. Koliko smo puta nudili seljacima uređenje pristupa i cementiranje pojila za stoku, samo da nam omoguće neku marendu i donesu materijal. Pa ništa!

- Što se uopće trudiš oko toga i bereš tuđu brigu - rekoh. To su sitne duše, brige ih za pojilo, za cement, za ljepotu izvora. Obišla sam skoro čitavu Bukovicu, vidjela prekrasne kuće i kada bih upitala nekog domaćina gdje mu je WC, rekao bi mi: "Čini to gdje te volja okolo, široko ti polje". Prema tome, nemamo kulturu, pogotovo nemamo kulturu stanovanja. Ne znamo čuvati ono što nam je priroda poklonila. Proprežačila sam skoro čitavu Sloveniju i nikad neću zaboraviti visoravan ispod Uršlje gore s nadstrešnicom gdje su bili roštilji, ugljen u kesama i drvca za potpalu. I svatko tko je htio uzeo bi roštilj, smjestio bi se gdje je htio, pekao, pio, pjevao, svirao, jeo. A kada padne sunmrak, sve se to pokupi, roštilji se vrate na mjesto i poslije pola sata visoravan je tako čista kao da nitko nikada nije bio tu. Tako diljem cijele Slovenije. A pogledaj nas: kuda dođu naši poštovani gradani izletnici, izgleda kao da je prošlo krdo prasadi.

- Ali, Čo, mi nismo Slovenija, niti ćemo ikada to biti - prekine me Rile.

Penjemo se prema Birnju. Drenjine su već počele cvasti. Pojavili su se i prvi leptiri. I gušteri. Vrlo brzo smo stigli do vrha Kozjaka, trećeg po visini. Na njemu stara crkvica Sv. Ivan Biranj, sada obnovljena. Neki su ljudi nešto radili okonje, pilili, zidali. Poveli su nas okolo i pokazali nam prekrasne kamene stolove i klupe. Jedan je Kaštelanin čak omogućio obližnjem stablu da mu raste usred stola, napravivši na ploči rupu širine

Pogled s Kozjaka na Kaštela Foto: Dr. Ž. Poljak

debla, tako da ima hlada dok sjedi za stolom. Sve čisto i uredno. Začudo, oko je bilo cvijeća, ukrasnog grmlja, sve netaknuto i očuvano, tako da sam bila ugodno iznenadena. Domaćini su nas ponudili izvrsnim kaštelanskim vinom.

- Dodite na Dan sv. Ivana - reče jedan, vidjet ćete kako će biti lijepo i ugodno. - Vrlo rado, budem li mogla - rekoh.

- Znate, naša je tradicija da se skupljamo na Dan sv. Ivana Birnja. Ova je crkvica sagrađena na vrhu planine sigurno po prastarom kultu boga planina, ostatku poganskog vjerovanja, ali se hodочasti isto tako kao i nekada, uz janjce, vino i gozbu.

- Znam, čitala sam da su to poganski ostaci žrtava "paljenica", a Grgur Veliki je savjetovao kršćanskim misionarima da ne zabranjuju to slavlje, nego neka naprsto sva ta paganska svetišta poškrope svetom vodicom i na taj ih način pretvore u kršćanska svetišta. Neka slave Boga na visini i neka jedu, piju i vesele se!

- Nije loše smislio - reče Rile.

Dugo smo sjedili gore na zidiću ispred crkvice, dok se dolje ispod naših nogu pružao Kaštelanski zaljev. Bio je obavijen sumaglicom iz tvor-

ničkih dimnjaka, dok se Split jedva nazirao.

- Kaštelanska Rivijera! - rekoh podrugljivo. To ti je isto kao da me ovakvu kakvu me majka priroda stvorila proglašite Sofijom Loren. Za krepati! Bolje bi bilo joj odgovaralo da se umjesto rivijera kaže "Kalafonja a la Kaštela". Kao da je netko sustavno nastojao uništavati Kaštela posljednjih pedesetak godina misleći: "Ako mi nemamo rivijeru, zašto biste je vi imali". Bilo je to doba kada su u nas većinom vladali "trofazni". Zašto nisu građene tvornice na Azurnoj obali, na Costa del Sol ili Costa Brava? Nego, zatvori oči, Rile, pa zamisli po padinama Kozjaka vinograde s daleko poznatim kaštelanskim vinom, pa maslinike, pa tu i tamo poneku vilu ili ljetnikovac u dalmatinskom stilu jer, hvala Bogu, kamena imamo, a ne ove mrtvačke kutije od betonskih bloketa sa dva oka kao mrtvačka lubanja i vratima što zijevaju u sredini. A zatim zamisli aleju visokog drveća, tako da s obje strane gutaju naftne derive i ostale smradove što ih ispuštaju limene krave. Pa onda dolje sedam Kaštela, sedam bisera, sa starom dalmatinskom arhitekturom, bez ovih kockastih čudovišta, golubarnika, koji uništavaju dalmatinski pejzaž. Pa zamisli male hotele, a ne neke glomazne zgradurine, i onda palme, plažu i čisto more. A, što veliš? Znaš, onaj koji nije jeo nekadašnje kaštelanske trešnje, taj ne zna što je pravo voće. Cm, sočne! A danas? U voću i povrću

iz Kaštela ima više olova i otrovnih derivata nego vitamina. A tek Vranjic? Kad sam bila dijete znala sam s ocem, majkom i sestrom otici u Vranjic na školjke, prstace. Gospode, kakvi su to bili dani! Vranjic - mala Venecija. Čiste kuće, na prozorima cvijeće, obala čista, more plavo kao nebo. A danas? Vranjic je malo smrdljivo leglo puno olova što se taloži u plućima i žilama onih koji tamо žive, leglo tuge i jada. Mještani se ne usuđuju ni prozore otvoriti, niti kuće prozračiti od smrada tvornice. Sada je sve već kasno, razbio se krčag i plakanja nema. Trebalо bi sve ove tvornice preseliti, ali kuda? Ako ih preselimo u Zagoru, i nju ćemo zagaditi. Jad i bijeda na svaki način. Ha, opet sam upala u jalovu diskusiju kakvu godinama vodimo Tatek, Ante i ja dok hodamo planinom: "Kako bi bilo da nije bilo i kako bi bilo da je bilo".

Spuštali smo se polako prema domu na Putalju. Izbjegavali smo puteve i ceste i preskakali živice i ograde, jer su cestom jurcali motori.

Dom na Putalju. Lijepa kuća, priljubljena uz padine Kozjaka, ali nije to više planinarska kuća, nego tek lijepo svratište ili krčmica. U njoj su neki kartali, neki jeli, a iz susjedne prostorije čula se pjesma i dernjava.

- Tko to tamo pjeva? - upitam Rileta koji se iznje vratio.

- Vinčići - odgovori Rile.

Gospa od Rujna - velebitsko svetište

TOMISLAV PAVLIN, Zagreb

Na južnom dijelu Velebita nalazi se Veliko Rujno, najveća i najprostranija velebitska visoravan. Dugačka sedam a široka do jedan kilometar, proteže se od sjevera prema jugu ispod najviših vrhova Višerujna, Velikog Golića, Bojinca i Zvirjaka. Tu je, kako je zapisano, nekadašnji starigradski župnik don Ante Adžija "pomoću Boga i Starigrada" sagradio crkvicu posvećenu Majci Božjoj, Gospri od Rujna. Uz crkvicu je prigrađeno malo planinarsko sklonište,

danas prostorija za crkvene potrebe, i oveća cisterna za vodu. Crkvica je jednostavna, s krovništem na dvije vode i unutra sa slikom M. Božje i Isusa.

Nekoć je bila mjesto gdje je ovdašnji pretežno starigradski puk imao mjesto za molitvu kada je ljeti na Rujnu živio i napasao stoku. Samo jednom godišnje, i to za blagdan Velike Gospe 15. kolovoza, dolazio je ovamo starigradski župnik da održi misu. Tada bi ovdje sve oživjelo domaćim i

Procesija na Velikom Rujnu 15. kolovoza, na Veliku Gospu

Foto: E. Varga

okolnim pukom, a ako netko nije došao, znalo se da je bio nečim važnim spriječen ili ga više nije bilo među živima. Bilo je tu veselo, pjevalo se i plesalo, a kada je pred crkvicu iznešena slika M. Božje i stavljana na nosiljku za procesiju, provlačili bi se ljudi ispod za sreću ili neku drugu želju. Takav je bio običaj bio nekada, ali je s vremenom dolazilo sve manje ljudi. Razlog je bio jednostavan: nakon izgradnje ceste uz more ljudi su tu sagradili kuće i našli posao, pa nije trebalo odlaziti u planinu.

Na Rujnu su ostale brojne zatvorene kuće ili stanovi, kako ih ovdje zovu. Na ográđenoj zemlji ponovo rastu borovi, što svjedoči o nekadašnjem bujnom životu na ovim prostorima. Tek poneki stan bude otvoren bar jedanput, za Gospin blagdan, kada se ovamo dolazi iz običaja, rjeđe iz potrebe. Opisao je to lijepo pokojni Ante Rukavina, koji je ovdje ostavio svoj trag, Antinu stazu. Njom se dolazi s Jadranske magistrale preko Torina i Aptovca. To je tek jedan od brojnih stočarskih puteva primorskog puka koji su služili za privodenje stoke na ispašu u ljetnim mjesecima. Dobro građeni i danas dobro služe, iako ne više stočarima, već planinarima, koji su neke označili i tako ovaj prostor približili posjetiteljima.

Najpoznatiji i najuhodaniji, iako najstrmiji i najkraći jest onaj kojim se od autobusne postaje Milovci, zaseoka nedaleko od Starigrada,

preko Velikog Vaganca stiže na Rujno za 3 - 4 sata hoda. Malo je duži, ali puno ugodniji i ljepši, zbog položenijeg terena i otvorenih pogleda, ovoga ljeta novooznačeni put, kojim se iz Milovaca (ali od gostonice Ive Milovca, nekoliko stotina metara dalje od autobusne postaje u pravcu Rijeke) preko Čavića, Malog Ledenika i Aptovačke kose stiže do crkvice za 3 - 5 sati. Uz već spomenutu Antinu stazu, s kojom se spaja na Aptovačkoj kosi, to su sada najuobičajeniji pristupi.

Prije Domovinskog rata moglo se na Rujno stići s više strana. S vršnog dijela Velebita silazilo se od Oglavinovca preko Rujanske kose ili sa Struga preko Stražbenice. Moglo se doći iz Velike Paklenice, točnije, iz Borisovog doma, ili s druge strane od Tatekovog skloništa na Stapu, pa preko Simonovića Stipline, Račabuše i Malog Rujna. Zasada se moramo zadovoljiti već spomenutim pristupima s primorske strane, ali treba spomenuti i mogućnost vrlo lijepog planinarenja po carstvu nedalekog Bojinca, koji ima i elemente alpskog karaktera.

Akoprem već nema više domaćeg puka, sve su češći i brojniji planinari koji imaju za cilj crkvicu Gospe od Rujna. Posebno to vrijedi za planinare vjernike, koji su ovdje česti posjetitelji. Pomalo čudi toliko njihovo zanimanje za ovaj dio Velebita, ali oni koji su tu bar jednom bili, znaju

da su našli pravi kutak. Ovamo se može doći samo pješice za tri-četiri sata i zato su posjetitelji planinari. Rujno pruža posebno zadovoljstvo, jer se nalazi među okolnim visokim vrhuncima, pa daje dojam puno veće visine od stvarnih 900 metara nad morem. Ovdje nema planinarskog doma niti drugog komfora, svatko mora nositi sa sobom svoj krov i hranu, jedino ima dovoljno vode, pa čak i one izvorske! Crkvica Majke Božje privlači ljudе, oni se tu osjećaju nekako bliži Vječnosti. To se ne može opisati, to se ovdje doživljava istinski. Ponovni susreti sa znancima i priateljima, koji su ovdje kao jedna obitelj zdržana u molitvi i veselju, posebno raduju.

Na Rujnu se opet nastavlja zajedništvo kao nekada zahvaljujući djelovanju bivšeg starogradskog župnika Tomislava Baričevića. On nije žalio truda u obnovi crkvice niti u predvođenju blagdanskog raspoloženja. I sadašnji župnik Srećko Petrov nastavlja istim žarom, pa se ovdje vidi sve više i domaćeg puka i zato ne čudi da su upravo tu nastala brojna poznanstva i prijateljstva, posebno između domaćeg puka i planinara. To se najviše očitovalo u Domovinskom ratu, kada je ovamo došla skupina planinara dragovoljaca i zajedno s domaćim ljudima branila ovaj dio Velebita. Tu se učvrstilo neraskidivo prijateljstvo, koje se obnavlja svake godine upravo kod Gospe od Rujna. Prije rata su na Rujnu počinjali ili završavali obilasci brojnih velebitskih vrhunaca, počam od Visočice, Vaganskog vrha i Sv. brda ili kroz Veliku i Malu Paklenicu. Dolazili su i planinari iz stranih zemalja, neki slučajno, ali većina s istim ciljem: slaviti Gospu. Bio je ovdje i prvi među nama planinarima vjernicima, naš uzorci kardinal Franjo Kuharić, pa je pritom obišao i carstvo Bojinca. No, to nije bilo sve, jer je bio i na Sv. brdu, gdje je sv. misu održao!

Osim ovog svetišta, na Velebitu se nalazi još jedno, Gospa od Krasne, posebno znana ličkim planinarima koji za Veliku Gospu tamo hodočaste. Iako najviše planinara dolazi iz Slavonije, Zagreba i Samobora, Ličani daju Rujnu poseban doprinos dobrim raspoloženjem, pjesmom i svirkom.

Ove je godine bilo je manje planinara među 300 hodočasnika, jer ih je u netom prošloj "Oluji" bilo mnogo koji su blagdan proslavili oslobađanjem Domovine.

Naša je skupina stigla nekoliko dana prije

Blagdana, označivši usput novi pristup Rujnu. Bilo je i vremena za obilazak carstva Bojinčevih ljepota, gdje čeka mnogo posla da se opet urede već postojeći putevi. Nešto je započeo Tatek iz Zadra, a ima izgleda da se i sa sjeverne strane uredi novi ulaz u Liskov dolac, koji bi bio bliži nego onaj kroz Milovačku šumu. U predblagdanskoj večeri imali smo sv. misu i molitvu, posebno za sve branitelje i one kojih više nema među živima. Nakon duhovne, bila je i tjelesna okrepa u susjednom dvorištu kod domaćeg čovjeka Peke Marasovića. Uz mali prigodan poklon zahvalili smo mu za sve što daje nesebično Gospinim hodočasnicima. Uz plamen velebitskog ognja nastavili smo s pjesmom u lijepoj zvjezdanoj noći sve do ponoći, kada smo nakon otpjevane "Lijepe naše" otišli na počinak.

Rano ujutro počeli su pristizati prvi hodočasnici, a na čelu slavonskih planinara došao je ovdašnji stari znanac Drago Trošelj, novi dopredsjednik HPS-a. Točno u deset sati počela je molitva krunice i nakon toga sv. misa, koju su predvodili župnik starigradski Srećko Petrov i Mijo Gorski iz zagrebačkih Dugava. Nakon toga bila je procesija po okolnoj zaravni, u kojoj su Gospinu sliku nosili pripadnici "Velebitske satnije" i sami planinari. Po završenom duhovnom slavlju bilo je opet vremena za tjelesnu okrepu kod našeg Peke, da bismo se nakon toga po vrelom suncu i nagovještaju nevremena razišli svatko svojim putem. Poseban je dogadjaj na Rujnu bilo predstavljanje dviju novih razglednica s motivima crkvice i okolice, na kojima bi napisano: "Veliko Rujno-Velebit" i "Hrvatsko planinarsko zavjetno svetište". Upravo te posljedne riječi označile su veliku novost, posebno dragu planinarima vjernicima, jer one odražavaju želju svih nas da ova jednostavna crkvica posvećena Gosi bude hrvatskim planinarskim zavjetnim svetištem. Nadamo se da će iduće godine na blagdan Velike Gospe doći mnogi planinari, posebno vjernici, na **Prvo zavjetno hodočašće hrvatskih planinara vjernika**. Do tada neka nas u našim planinama vode riječi iz zadnje kitice pjesme P.G. Voluza "Molitva hodočasnika s Planine": "Gospodine, stvori me za ljubav, da ljubim, učini da pješačim, da se uspinjem, od vrhunca još više prema Tebi, sa svim svojim životom, sa svom svojom braćom, sa svim stvorenjima, u odvažnosti i štovanju!"

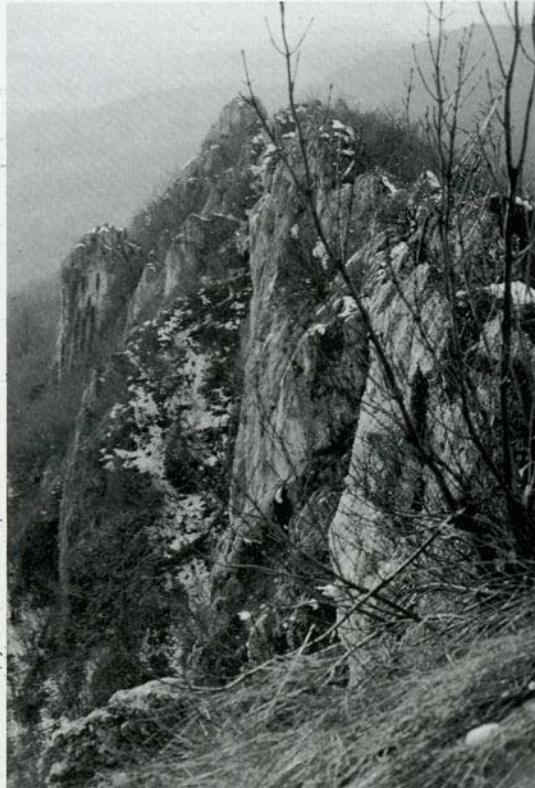
"Priroda je u malom velika"

Mali Kalnik - botanički rezervat

TATJANA ĐURIĆIĆ, Zagreb

Po tko zna koji put vuče nas nešto na Mali Kalnik. Tamo sjedimo nad maglom i osluškujemo motore traktora i automobila, viku djece, malo udaljeni od života, ali dovoljno blizu da se možemo vratiti; ili pak gledamo njegove meke pregibe koji kao da se uvijaju pod zrakama sunca.

Zrak je ovdje mirisan i čist, a nekoliko koraka može te izložiti vjetru i hladnoći ili odvesti u toplo krilo kakve veće stijene. Nisu bez razloga stariji autori opisivali Kalnik kao spoj Alpa, Dinarskog gorja i početak Panonske nizine.

Za sve te promjene reljefa znade i bogat biljni svijet koji se našao ovdje zahvaljujući sposobnosti prirode da nas očarava, iznenađuje, stalno u nekoj promjeni, uvijek i nova i postojana.

Teško je sve to "uhvatiti u jednoj sezoni", shvatiti sve što bi trebalo znati, jer Mali Kalnik nije samo botanički rezervat, ili samo uspon, ili samo mjesto gdje se susreću alpski, mediteranski, pontski i srednjoeuropski florni elementi, nije ni samo posjet starom gradu i prisjećanje na legendu o "Crnoj kraljici" ili "Pustoj Barbari".

Teško je shvatiti puteve koji su doveli neke biljke na ovaj vrh, zakone koji vrijede kako na Malom Kalniku tako i u cijelom svemiru.

Sunčeve eksplozije možda su nekom mikroorganizmu pod mikroskopom.

Ekspedicija "Brač '95."

PREDRAG ĆOSIĆ I MLADEN FLISS, Zagreb

Pero Puž, rekorder u brzom hodanju, i Drago Dlaka (i on ima svoje rekorde), a oba siti vrućeg asfalta, gradske gužve i svakodnevne jednoličnice, smisliše. Miris slane vode pomalo već dopire i do Zagreba. Prebrojavši rupe na gojzericama (ništa) i kupaće gaće preostale od prošlog ljeta (ima), složiše jedno kupanje i planinarenje zajedno. Sve to u okviru nekih 395 četvornih kilometara ili manje, ni napregnuvši se pri tome previše umno.

- Pero, Brač, može!? - više Dragec u slušalicu glasovoda.

- Pa naravno-oho-ho!

I opet sve počinje u birtiji! Pravi dogovor je samo oči u oči i uz pivo u čaši. Ubrzo se zna i plan: Vidova gora za planinarski dio, Pustinja Blaca i srušeni samostani bračkih pustinjaka za kulturno-obrazovni i onda još Zlatni rat za *Zucker kommt zunakraju*. ZemljoKarte i literatura su pribavljeni, kompas podmazan i dobro namagneti-ziran, džepovi puni filmova. Preliminarni kontakti telefonom također obavljeni. Još samo raspodjela opreme: tko što nosi.

- Pero, veli Dragec, nosiš kuhalo?

- Može, a ti ponesi lonce i rajngle!

- Pero, nosimo li šator? (srrrk)

- Naravno. Da. Svakako. Obavezno. (Još jednu rundu piva?)

Dogovor osta trajniji od piva. Još uvijek puni tjeskobe da se onaj drugi ne predomisli, krenuše na autobusni kolodvor i složno kupiše karte za autobus do Splita.

Dobri Drago Dlaka uvijek zna izabrati najbolje: autobus ima neophodni klima uredaj, manje neophodni video (filmovi - užas), te vrlo neophodne stjuardese koje dijele sokove i bonbone velikoj i maloj djeci, a osmjehe i drugo ostaloj djeci. Nećemo reći koje je to poduzeće jer nam nisu platili za reklamu.

- Drago, što to nosiš?

- Šator.

- Pa ja sam ponio šator. Zašto i ti nosiš šator?

- Pa rekli smo da ćemo ponijeti šator. Jesmo li

rekli tko će ponijeti šator?

- Tup!

Na svu sreću, u Supetu će ih dočekati Su-Marko, koji će se dobrovoljno javiti da za trajanja ekspedicije pričuva šator viška.

Split ih ranom zorom dočekuje otvorenih kačića i, nakon kratkog doručka, ispraća na trajekt za Supetar. U Supetu sasvim malo vremena za susret s poznatim i nepoznatim ljudima, za jedno pivo na brzinu i ulazak na autobus za Povlja (preko Nerežišća). Vozač im obećaje precizno iskrcavanje na odvojku za Vidovu goru.

Vidova gora, Sveti Vid, Sutvid ili Vidovica, kako god hoćete. Zahvaljujući činjenici da brački vozači autobusa održavaju obećanja, Pero Puž i Drago Dlaka mogu uživati u 778 metara visokom pogledu do Bola i Zlatnog rata. Od odvojka dovelo je nekih uru vremena hoda po vreloafaltu. Tek pretkraj, nekoliko minuta po makadamu. Ništa naporno, no teški ruksaci i sunače žarko znaju iscijsediti iz čovjeka poprilično tekućine. Iz dva čovjeka i više. Usput su se još morali čuditi velikim kamenim blokovima klesanim izvana i iznutra. Zato Pero i Drago nisu na vrhu tražili ruševine starohrvatske kapelice, ali su zato našli hladno *Kaltenberg pivo*, koje se po njemačkoj licenci proizvodi i puni u Splitu. Ugostiteljstvo na vrhu Vidove gore u punom je zamahu. Uz najavu, ispeći će vam i janjca, što Pero i Drago nisu znali za ovaj puta. Ali znat će ubuduće.

Ljubazni domaćini objašnjavaju članovima ekspedicije kako doći do Blaca. Dragu Dlaku zanima stanje stočarstva u ovim krajevima. Ljubazni domaćin priča:

- Ljudi ovdje drže ovce na slobodnome. Ovce lijepo pasu gdje hoće i, začudo, stada se ne miješaju. Valjda zato što je cijelo područje ispre-sijecano žičanim ogradama. Vlasnici, kada im se htjedne ovca, idu zapravo u lov na ovčetinu. Ovce su prilično divlje i pred ljudima hoće i pobjeći. Uz sve to, ovce su propisno označene oznakama za ovce, uobičajenim na otoku Braču.

- Slična je stvar i s konjima, nastavlja drugi ljubazni domaćin, koji slobodno pasu gdje im je volja. U proljeće i jesen, kada su radovi na poljima, vlasnici dolaze po svoje konje i vode ih na prisilni rad. Neupućeni misle da na Braču ima divljih konja, ali nije. Ovdje konj ima svoga vlasnika. Čuli smo da u Zagrebu nije tako.

- A oni kameni blokovi su 'kamenice' i u takvima se čuva maslinovo ulje. Nekas su se klesali ručno, a danas to rade kompresorskim bušilicama.

Nakon ugodnog razgovora i okrijepe dehidriranog im organizma, valja na put. Zapravo puta i nema, nego treba poprijeko kroz šumu i šikaru, po tzv. bespuću. No Pero i Drago se ne boje. Niti malo. Imaju oni kartu i dobro namagnetizirani kompas koji će ih odvesti baš kuda treba. Na zapad, najprije do Obršja i zatim dalje, Blaca. Pedantni Drago Dlaka uključuje pedometar.

Sljedeća etapa puta ne preporučuje se novo-rođenoj djeci niti aktivistima Zelene Akcije slabijih živaca. Nepregledne šume borova pôpaljene su da bi se dobila neplodna zemlja. Ali zato svugdje gdje je gorila šuma, sada raste plemeniti čičak visine čovjeka. Pero Puž i Drago Dlaka toliko vole čičke da kombiniraju razne ceste i puteve koji idu cik-cak, kada god je to moguće. Ali znaju: samo kroz čičke može se do Blaca. I tako ubadani ustajavaju. Da su znali i ponijeli električnu kosilicu, išli bi znatno brže. Ovako im je, uz češća nemanjerna zastajkivanja, trebalo bar tri sata do sela zvanog Obršje. Pripe toga su prošli kraj kote Visoka (649 m), koja je sastavljena od samih čičaka, i zapadno od nje izašli na makadam po kojem još jedan kilometar nizbrdo, do Obršja.

Obršje je selo s tek ponekom cijelom kućom, vlasnici kojih obitavaju u Nerežišću. U Obršju su sreli oca i sina koje Lada Niva povremeno dovozi ovamo da bi rintali na svom imanju. Što točno rade, Pero i Drago nisu uspjeli saznati, pa su po tom pitanju ostali neuki. No najvažnije je da su na tom mjestu popili bevandu. Sigurno je pak da se tu ne uggajaju činčile.

Došavši u Obršje, bili su zapravo na konju (pazi, to je samo fraza - i dalje se mora pješice). To zato jer dalje postoji solidna staza, tu i tamo s markacijom. Odavde do Blaca nema više od sat vremena. Laganice na zapad, sitnog hoda.

U Blacama, negdje oko osam sati na večer, nalaze se zatvorena vrata. Na vratima lijepo piše da posjete nema više. Ili točnije: **Pustinja Blaca**,

muzej, otvoreno svaki dan od 9 do 17, osim ponedjeljka. Eto ti ga na. Diži šator, i to odmah.

- Drago, diži šator! I to odmah!

- Dižem!

I podigoše šator tu, ispod zidina pustinje Blaca, na dan 22. lipnja godine gospodnje 1995. Dlagovaše mirno uz zađuje treptaje dnevнog svjetla, oprše posude i palčeve na nogama, pa se spremiše na počinak. Pero odluči spavati vani, samo u vreći, dok se Drago, njušeci kišu, uvuče u šator. U neko doba noći, pred nasrtajem komaraca ljudoždera, povuče se i Pero u šator, birajući Dragecovo hrkanje kao manje zlo. Zatim je u sitne sate protutnjala nevera. A onda je pred jutro počelo svitati.

Čuvari Blaca stigli su u zoru, prije nego su se Pero Puž i Drago Dlaka stigli probuditi. Ukočenih lednih peraja od spavanja na stvrdnutoj mješavini zemlje i kamenja, izvukće se teško iz šatora. A vani ih je već čekao jedan od čuvara Blaca s punom kantom trešanja. Dobrodošli! Takve trešnje još u životu nisu vidjeli: zrele i slatke, ali potpuno bijele i glatke. Takozvane Bijele trešnje. Jedna je od teorija da rastu na patuljastom drvetu usred kakve šipilje. Druga pak kaže da je to genetska mutacija obične trešnje - albino trešnja. Treća pak da je na njima primijenjen neki kemijski postupak izbjeljivanja. Ostaje tek da na sljedećim ekspedicijama saznaju pravu istinu o Bijelim trešnjama s Blaca.

Nakon čišćenja ušiju i očiju, te nakon slasnog doručka, čuvari Blaca otvore im vrata Pustinje i uvedu među čvrste zidove, zamišljene po svoj prilici za obranu od putnika nametnika. U sredini između kamenih kuća ugledaše natkriven prostor s klupama i stolovima, namijenjen držanju posjetilaca. Tu će čuvari Blaca iznijeti pivo, vino, pršut, sir i ostale slastice. Naravno da im za tu dobrotu treba platiti.

Vrlo je začudna stvar u cijeloj toj sredini brza glasaonica. Iako je izgledom slična telefonima na koje smo navikli, ipak je posebna. To je zapravo mobitel uređaj, kojem struju nesebično daje solarna ćelija izložena na stijeni iznad. Odavde, iz Pustinje, možete razgovarati s dalekom Aljaskom uz običnu telefonsku karticu. Drago Dlaka smješta se pomamio i počeo zvati sve žene koje poznaje širom svijeta. Od svih mu se ipak javila samo mama. (*Sine, što radiš tamo? Dodi odmah kući! Mama peče kolače!*) Zamalo Pero ostade bez suputnika.

Nakon akomodacije novoj sredini, čuvari ih povedu konačno u obilazak Pustinje što, uz priču i škripanje fotoaparata, potraja dobru uru vremena. Pazi, ovo je muzej i ulaz se plaća! Drago Dlaka temeljito se pripremio za ovu priliku. Proučio je svakojaku literaturu i njegovim pitanjima nije bilo kraja, cijedeći informacije iz čuvara i mrvareći ih kao svoje studente. Na kraju je zamalo zatražio i indeks na potpis.

I nakon svega treba dalje. Naprtnjače na leđa i put pod noge. Rado bi ostali dulje, pa i prenoćili još jednom. Pričekali da ponoć pozove duhove glagoljaša, da im pričaju o četiri i pol stoljeća života i umiranja ovdje, dakako od svijeta. Što je natjeralo generacije da prožive tako usamljene, odane samo Bogu i radu? Mjesto odiše drevnim obredima i protkano je duhovnošću svakodnevnih molitvi. No nervozni *tempus* stalno fugit. A puta još ohoho. I tako Pero Puž i Drago Dlaka napuštaju Blaca i krenu put mora. U sebi se mole da je plima, pa da je put kraći. Slijedeći markacije pola sata laganog spuštanja po dobro uređenoj stazi i eto ih Blatačkoj uvali. Ovdje su stanovnici Pustinje, u vrijeme svog najvećeg civilizacijskog napretka, držali brodove kojima su plutali okolo i trgovali s vanjskim svijetom, nudeći mu svoje

vino, med, stoku. Ništa ovdje ne podsjeća na ta vremena. Od svega ostala je tek ruševna kapelica u dnu uvale.

Pero Puž i Drago Dlaka nisu žurili s odlaskom iz Blaca. Krenuli su kada je popodne već bilo poodmaklo. Zato odlučiše da ovaj put uz more razbiju u dvije etape i da prenoće u kakvoj uvali uz more. Prošavši uvalu Farska sa sezonskim naseljem gastarabajtera, uglavnom iz Nerežića, dodoše do uvale Planica. Tu na stjenovitoj obali pronadioše malenu špilju, sasvim uz more, idealnu kao zaklon od vjetra i sasvim moguće kiše.

- Gle, Pero, špilja!

- Gle, vidi!

- Da se mi lijepo raskomotimo i nešto u miru ugrizemo?

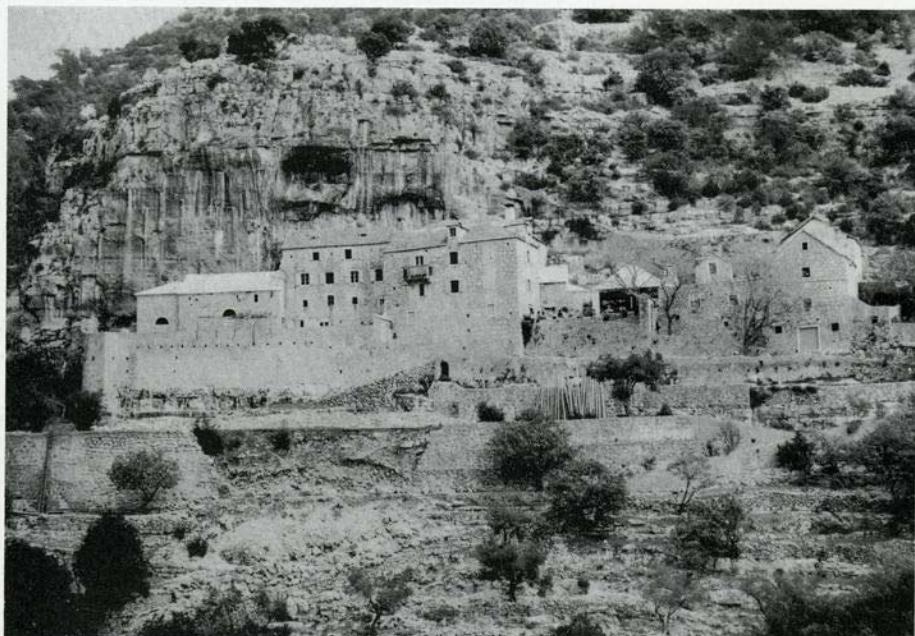
- Predlažem prvo jedno hlađenje u moru. Da se ne pokvarimo.

- Gdje ćeš u more praznog želuca? Bacit će te more van. A kvaran si ionako.

- Neće, neće. Pa nećeš valjda uzeti hranu i ovako mastan, dlakav i nečist.

- No dobro, hajde. Neka bude kupanac.

Po večeranim hrenovkama, termički obrađenim na plinskom kuhalu, dugo u noć čitali su *Poviestne crtice o Pustinji Blaca* don Nike Mili-

Pustinja Blaca

Foto: Dr. Ž. Poljak

Turistička kuća na vrhu Vidove gore

Foto: Dr. Ž. Poljak

čevića starijeg. Reprint izdanja iz 1897. godine, originalno tiskanog u vlastitoj blatačkoj tiskari. Zatim su, prije spavanja, jedan drugog isipitali gradivo i laka srca zaspali. Ipak, san nije bio okrijepljujući. Šipila ih je mogla zaštititi od vjetra i kiše, ali im nije pružila zaklon od hordi komaraca pobjejnijelih od dugotrajnog posta. Samo je jutro moglo donijeti spasenje.

Jutro je došlo iznenada. Kao i obično, kada se usnuli čovjek najmanje nada. Pero i Drago su odmah ustali te oprali šuplje zube i ostalo. Siti komarci preživali su na zidovima pećine. Spasiravši se lijeno, Pero i Drago potražiše nastavak puta prema Bolu. Put je sada vodio kroz vinograde koji su završavali na strmim stijenama iznad obale. Pod tim su stijenama skončali mnogi vinogradari kad im je bilo svega dosta. Riljav, riljav cijeli život a onda dođe tuča ili peronospora.

Došavši do nekih tamo kuća, malo se izgubio. Ali, sasvim malo. No, tko pita ne skita, pa tako i oni zazvaše upomoć. Javi se neka nonica koja im reče da im može pomoći samo tako da im dade nešto za popiti.

- *Nema smisla da uvrijedimo jadnu bakicu odbijanjem tako ljubaznog poziva, pomisliše u isti čas oba, što im se moglo vidjeti po svjetlucavim*

očima. Nonica ih ponudi rakijom i na stol donese trešnje. Ali ovaj puta crvene, na kakve su Pero i Drago već navikli u prijašnjim životima. Uz priču i piće, nonica im otkri da je nonić (tj. njen muž) u zadnje vrijeme zasadio nekih 5000 trsova. (Divno, kada je berba?). Pero Puž se zamislio i upita nonicu ima li vina za prodati.

- *Vina ima, ali ne za prodati. Natočiću ja vama dico za put.*

- *No dobro, to smo i očekivali, opet pomisle oba, nastojeći da im se to ovaj puta u očima ne vidi. Gesta lijepa ali opasna. Na dobrotu se lako svici i od nje razmaziti. Na kraju su umiljavanjem uspjeli od nonice saznati kuda se nastavlja put, iako su joj toliko srcu omiljeli da ih je htjela zadržati kod sebe. Sve do kraja jesenskih radova.*

Sada se trebalo popeti do ceste koja dolazi gore od Obršja, zatim cestom do njena kraja u sljedećoj uvali i onda utabanom stazom dalje. O putu dalje do Bola nema se što puno pričati. Od Blaca do Bola može se stići bez većih poteškoća za četiri-pet sati hoda. Staza je O.K. Iako usput ima mnogo kuća, naseljene su samo ljeti, pa zato ponesite sa sobom bačvu s bar 100 litara vode. Tko nosi ne prosi.

U stijeni Vidove gore

BORISLAV ALERAJ, Zagreb

Vidova gora nad Bolom na otoku Braču najviša je na jadranskim otocima. Veličanstven vidik s njenog vrha i grebena na obalu, Zlatni (Veli) rat, more i otoke podsjeća na pogled iz aviona ili s ruba velikih stijena. Ipak, Vidova gora nema velike cijelovite stijene, već strma, golema pobočja i točila prekinuta mjestimično stjenovitim izdanjcima ili barijerama. Pod samim vrhom i uzduž dugog položenog grebena, koji se od vrha proteže prema jugoistoku, uzdižu se više ili manje strmi stjenoviti dijelovi, ponegdje visoki samo nekoliko metara, a drugdje i blizu stotinu metara. Većina stijena nije privlačna za penjanje, vrlo je kršljiva, ili pak u obliku glatkih ispranih potkapina s oskudnim oprimcima, ili isprekidana laganim, polo-

ženim dijelovima, bez mogućnosti za logične cijelovite uspone. U nižim predjelima planine, bliže moru, može se vidjeti nekoliko vrlo lijepih, ali ne osobito visokih stjenovitih strmih barijera uz bujične prodore. Tu se prije nekog vremena penjaо Tin Ilakovac.

Kao ljetni stanovnici Brača i redoviti posjetitelji Zlatnog rata, odakle pogled kupača-penjača uvijek ponovo pobjegne prema vrhovima Vidove gore, zaželjeli smo ispenjati nešto u ovoj otočnoj planini. U ljetu 1994. propješaćili smo cijeli gorski greben Vidove gore i uočili lijepu stjenovitu istaku gotovo točno iznad Bola. Ovoga proljeća pokušali smo prvi put, no vrijeme je bilo toliko loše da smo se vratili s podnožja stijene. Ovoga ljeta koncem srpnja posrećilo nam se lijepo, ne prevruće vrijeme, i ispenjali smo prvenstveni smjer Vidikovac (ili Vidilica) nad Bolom, koji je, prema našem znanju, prvi penjački uspon u vršnim stijenama Vidove gore.

Stjenovita istaka nad Bolom, sa stijenama visokim između 70 i 90 m, ima tri penjački zanimljive strane (stijene). Istočna stijena široka je oko 60 metara, u polovici presječena širokom vodoravnom policom. Podnožje joj je prevjesno pa je teško ući, no dalje se nastavlja otvorena razvedena ploča. Izlaz je zatvoren kratkim stropom, a lijevi rub čini strm kršljiv greben. Prošavši podnožjem oko lijevog ugla dolazi se pod užu, ali vrlo lijepu, osunčanu južnu stijenu, a još dalje ulijevo, kroz zanimljivo okno, dolazimo pod najširu, zapadnu stijenu. Ona je hladovita, strmih i malo prevjesnih, slabo razvedenih stijena, žuto obojenih, koje podsjećaju na Paklenicu.

VIDIKOVAC NAD BOLOM

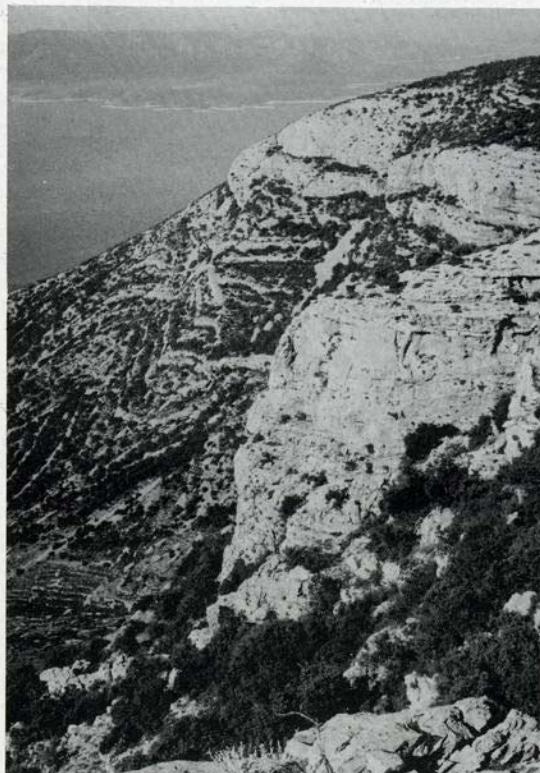
Vidova gora, južna strana, istočna stijena istake u grebenu Vidove gore na Braču

Prvi penjači: Borislav Aleraj, Jasmin Aleraj, Emin Armano

Vrijeme penjanja prvih penjača: 2,5 h

Datum uspona: 31. VII. 1995.

Ocjena: IV. (A1)

Stijena istake u grebenu Vidove gore na Braču
Foto: B. Aleraj

Visina stijene oko 70 metara (dvije dužine)

Pristup. Od parkirališta pri vrhu Vidove gore markiranim putem za Bol po dugom položenom grebenu prema ju. 45 min, do mjesta odakle se l. (prema unutrašnjosti otoka) ugleda pista bračkog aerodroma. Tu valja napustiti markirani put, koji odlazi l. i prema unutrašnjosti, i skrenuti d. dolje kamenjarom prema rubu (prema moru) do mjesta odakle se ugleda gornji, zaravnen dio stijene i njen vertikalni i. rub. Po točilima i grmlju strmo dolje (na jednom mjestu se treba prekoracići žičana ograda) na glavno točilo i njima u podnožje i. stijene.

Ulez na maloj čistini uz l. ugao i. stijene

Opis. Po bridu samog ugla kratko gore (k), pa d. na

tanku ljesku nad prevjesnim podnožjem stijene. Dalje ravno gore po razvedenoj otvorenoj stijeni do drveta na širokoj polici u sredini stijene (osig; moguć izlaz iz stijene na sipar). Od drveta l. i gore pa preko kršljive slojevite uspravne ploče (IV) na malu polici na grebenu koji s l. omeđuje i. stijenu. Dalje gore vrlo strmom žlebinom (IV+, eksponirano) usječenom u greben, do njenog kraja, i razlomljenim terenom dalje do ruba stijene.

Odstup. Sa zaravanka na vrhu stijene gore po kamenjaru, držeći se suhozida, do markiranog puta na grebenskom hrptu. Po putu blago uzbrdo prema sz. natrag prema vrhu Vidove gore (1,15 h).

Pravovjerni plesači i heretici

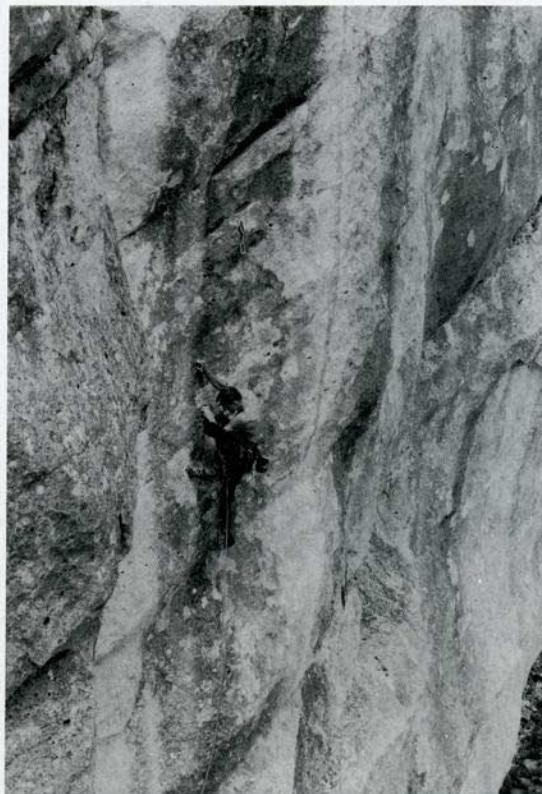
Penjališta na Ivančici

BORIS ČUJIĆ, Zagreb

Jeste li čuli za Pokojec? Poznavatelji planina u Hrvatskom zagorju zasigurno jesu. To je dio Ivančice, a nalazi se u blizini mjesta Podrute.

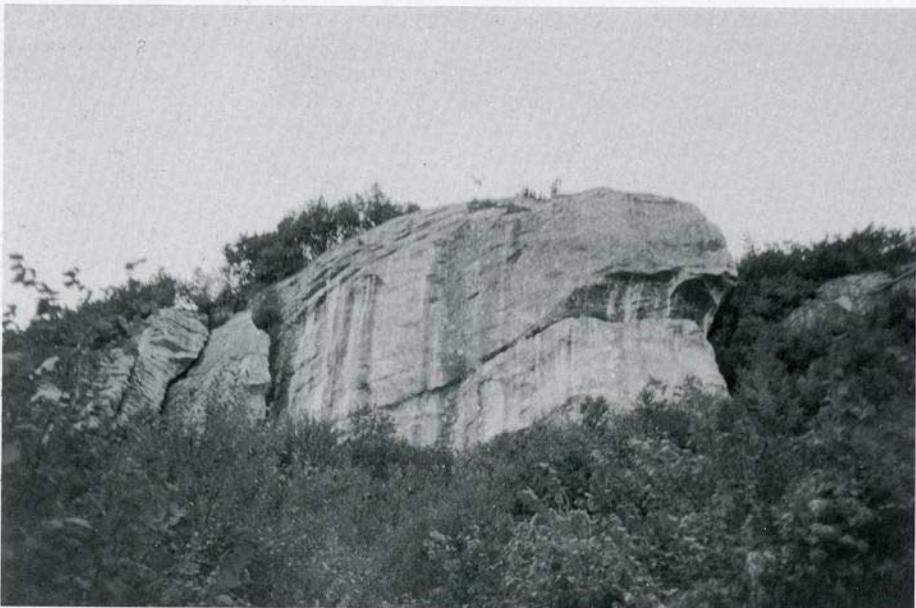
Niste čuli ni za Podrute? Pa tu je oboren znameniti helikopter Europske unije poslije čega su svjetski moćnici konačno lupili šakom po svojim stolovima i priznali nam domovinu. Mjesto na koje je spomenuti "zrakomlat" pao, svaki će vam lokalac (čitaj mještanin) rado pokazati kao jednu od znamenitosti toga kraja.

Što to ima na Pokojevcu? Ima stijena dobro vidna sa željezničke stanice u Podrutama. Mještani obližnjih sela zovu je jednostavno "Veliki kamen" (i nisu daleko od istine!). Taj je kamen važan u ovoj priči zato što su u sjevernoj Hrvatskoj stijene prava rijetkost, a pogotovo one pogodne za penjanje, dakle čvrste, čak prevjesne. Nemalo puta možete čuti nekog od zagrebačkih penjača kako plače nad svojom sudbinom i zamjera onom tko je odredio da se baš sve stijene prikladne za penjanje moraju nalaziti u Istri ili Dalmaciji. Nama, sjevernim Hrvatima ostavljeni su samo Kalnik i

Igor Čorko u "Svarogu" (8+)

Foto: Dular

Pokojec. Na svu sreću, oba su mjesata lijepa i prihvatljiva za našu djelatnost tako da ipak, iako u skučenom obimu, imamo gdje lomiti prste, pumpati mišiće, svladavati gravitaciju u oba smjera i sve ostalo što spada u svakodnevnicu sportskog penjača. To su, naime, oni koji uporno ostaju pri svom stilu i zagovaraju jedino njega, a to je da na vrh nikako ne idu okolnom stazom, da se ne penju uz pomoć klinova već samo "slobodno", sanjajući o sve težim smjerovima i višim ocjenama.

Upravo njima, tj. nama, posvećen je jedan od smjerova na Pokojcu, onaj s imenom "Pravovjerni plesači". Da stvar ipak ne bi bila jednostavna, onaj tko je stvarao tu kap vode na dlanu, tj. zrno kameна, pobrinuo se da stijena ne bude baš svugdje dovoljno razvedena za penjanje. I tako postadosmo od pravovjernika heretici (također ime jednog od smjerova). Naime, da bismo si omogućili što više smjerova, ponegdje smo morali bušiti rupe i umjetno praviti hvatišta. Ne zamjerite nam! Bila je to jedina mogućnost da povećamo broj smjerova a time i mogućnost za penjanje, training... Naime, stijena je od litotamnijskog vapnenca, a ova na Pokojcu je prilično specifična. Vrlo je glatka, a jedina mogućnost za hvatanje jesu rupice raznih veličina, kojih ponegdje ponestane.

Prvi smjerovi na Pokojcu nastali su radom

Srećka Meića i Dubravka Šinceka još 1986. godine. Oni su uredili prvih nekoliko lakših smjerova u lijevom, nižem dijelu stijene i jedan duži u desnom, višem dijelu stijene. Na tim smjerovima održano je 1987. g. jedno od prvih natjecanja u sportskom penjanju u Hrvatskoj. Na tome se stalo. Penjačke sposobnosti tadašnje generacije (tu računam i sebe) bile su na takvom stupnju razvoja da se uopće nije, osim u mislima, imalo smisla suočavati s teškoćama desnog dijela stijene. Stanovitog udjela u tome ima i lijenos, tj. zaziranje od ručnog bušenja rupa za klinove. Aktivnost je ponovo počela 1993. g. kad je najesen "gostovao" jedan od najboljih slovenskih penjača Vili Guček i ostavio traga sa tri zahtjevna nova smjera. Tada smo shvatili da smo dovoljno odrasli za nastavak radova na Pokojcu. Zahvaljujući Robertu Veremu, prvo su pločice za spitove iz starih smjerova povađene i pocinčane, čime im je produžen vijek trajanja. On je izradio i veći broj pločica za nove smjerove.

U međuvremenu je tvrtka "Mea", čiji je vlasnik Srećko Meić, kupila akumulatorsku bušilicu "Hiltijevku" i donirala velik broj kvalitetnih spitova za međuosiguranje. (Srećko se sigurno sjeća svojih pionirskih dana bušenja na ruku, klinova domaće izrade itd.) Od tog časa počinje pravi preokret. U samo je jednu zimu, uz pomoć ostalih penjača (istaknuti treba Hrvoja Supića,

Pavla Mintasa, Jadranka Pušeca i Sunčiću Hrašćanec), paralelno s uređenjem podnožja napravljeno dvadesetak novih smjerova, a preuređeni su i oni postojeći, tako da se svi, počevši od početnika pa do onih najboljih, mogu osjećati sigurno i uživati u tom malom ali prelijepom penjalištu.

Početkom godine 1995. uredio je Pavle Mintas i nekoliko smjerova u bivšem kamenolomu iznad Gornjih Podruta, tako da sada na Pokojcu ima blizu četrdeset smjerova.

Na kraju preostaje nam "šetnja" nekim od tamošnjih smjerova: Kad završimo čitanje "Malog princa" (ocjena 8+) i Tolkienovog "Gospodara prstenova" te saznamo što se zbiva s "Frodom" (3), "Gandalfom" (7-) i "Bilbom" (7/7+), "Osmog

dana" (7+) dostižemo "Sedmo nebo" (8) gdje dobivamo "Auru" (7-). Tu uživamo u mirisu "Trešnjinog cvijeta" (8) i plešemo s "Pravovjernim plesačima" (8+/9-). Jedemo "Maskirni keks" (9) i "Štrukle" (4+), a pogled nam luta "Udaljenim horizontima" (8). Pijucakjući "Tudum" (9), dok traju "Praznici u Zagorju" (9-), pojačava nam se "Sjaj u očima" (8-). Dolje u selu, "Zgubidan" (8+/9-) trči za svojom "Princezom" (8+/9-). Mi i dalje u carstvu "Heroja tišine" (8-), nakon mučenja u "Heretiku" (8+/9-), zaključujemo da zapravo "Patuljci pojma nemaju" (9), dok nas konačno "Mačem" (5+) kao i "Crvene" (7+/8-) ne otjera onaj koji dolazi s "Plavima" (6), a to je "Franjo T. i veseli kmetovi" (8+/9-).

Na Mont Blanc s talijanske strane

STJEPAN SAVIĆ, Belišće

HPD "Belišće" planiralo je uspon na Mont Blanc kao prilog proslavi stogodišnjice organiziranog planinarenja u Slavoniji i Baranji. Niti jedno društvo s ovog područja nije se s talijanske strane popelo na najviši vrh Europe, pa stoga uspon petorice Belišćana smatramo skromnim doprinosom značajnom jubileju kakvim se ne mogu pohvaliti ni mnogo razvijenije zemlje. Budući da naše planinarsko društvo djeluje svega dvije godine, pohod je dokaz ambicioznosti, sposobnosti i duge športske tradicije Belišćana. Razumijevanje sredine iskazali su sponzori iz Belišća, što je omogućilo popunu nužne opreme, bez koje nema takvog uspona, i smanjilo troškove koji nisu mali.

Na put su krenuli, u subotu 22. srpnja, Slobodan Soldo (voda puta), Siniša Sacher, Danijel Vileta, Božidar Soldo, Stjepan Savić i Krunoslav Hornung, vodič uspona na Mont Blanc, s dva automobila puna opreme i hrane. U automobilima je bilo zaista tijesno, međutim, to nije kvarilo dobro raspoloženje, uzbuđenje i zado-

voljstvo što nam se ostvaruje plan. Krenuli smo preko Graza, Vilacha, Bolzana, Milana, Aoste i Courmayera, produžili do doline Val Veny, gdje u kampu ostavljamo automobile. S nužnom opremom i hranom na leđima počinje naš uspon na oko 2500 m nadmorske visine, odakle se nastavlja do planinarske kuće Gonella (3071 m).

Nakon dugoga napornog putovanja, težak uspon i kasni dolazak na odredište utjecali su na promjenu plana po kojemu smo trebali još iste noći nastaviti uspon. Dan odmora svima je dobro došao za adaptaciju na visinu, pripremanje opreme i uživanje u prekrasnom vidiku i vremenu. Ran odlazak na spavanje, budenje u ponoć i formiranje dva naveza, u prvom Hornung, Savić i Sacher, a u drugom Vileta, B. Soldo i S. Soldo.

Zahvaljujući lijepom vremenu dužeg trajanja, utabana staza u snijegu jasno se vidjela, što je olakšalo kretanje. Odmah se prelazi strma kosina prekrivena snijegom, a nastavlja po raspucalom ledenjaku. Niske temperature po noći razlog su tvrdom snijegu, pa se derezama lakše hoda, a i ne

Beliščani na Mont Blancu

propada se. Čeone svjetiljke nužne su u takvim uvjetima. Uspon nije nimalo lak. Strma kosina, teška oprema i razrijedeni zrak razlog su polaganom kretanju uz česte odmore svih koje smo vidjeli taj dan. Osim nas krenulo je iz Gonelle još šest naveza s desetak planinara. U svitanje stigli smo na strm greben, koji je ujedno i granica između Italije i Francuske. Uskoro smo ugledali svjetla planinara koji su se penjali s francuske strane. Taj dan je bilo stotinjak planinara koji su se penjali na vrh. Kad smo oko pola deset ugledali Mont Blanc, već su se pojedine grupe vraćale s vrha, pa nam nije bilo jasno kad su krenuli na uspon. Kod skloništa Vallot (4362 m) zadržali smo se kraće vrijeme i nastavili preostalu trećinu uspona. Usput smo sreli navez sa četiri člana iz Daruvara i Križevca, a poslije još jednog planinara iz Našica.

Na vrh smo stigli 25. srpnja u 11.30 sati. Odmah je počelo slikanje, a zatim uživanje u

predivnom pogledu i jedinstvenom doživljaju, što je potpuno izbrisalo sav umor. Spontani razgovori i zajedničko veselje. U jednom trenutku na vrhu Mont Blanca bilo nas je čak deset planinara iz Hrvatske, potpuno slučajno, bez odgovora, pa je valjda zato i veselje bilo veće. Vrlo je brzo prošlo dva sata na krovu Europe.

Silazak istim putem bio je manje naporan, ali je zahtijevao više pažnje zbog raskvašenog snijega u koji smo propadali. Ubrzo smo se našli sami na stazi za planinarsku kuću Gonella. Silazak po raspucalom ledenjaku nije ni malo jednostavan, pogotovo što se često moraju preskakivati raspuškine u ledu. Onako umorni i s puno opreme, nije to ni malo lako. Tu noć bili smo, što je zanimljivo, jedina skupina što je noćila u Gonelli. Vratili smo se oko dvadeset sati, te odmah otišli na spavanje. Idućeg jutra vratili smo se u kamp, sretni zbog uspjeha našeg pohoda.

"Lukina jama '95"

VLADO BOŽIĆ, Zagreb

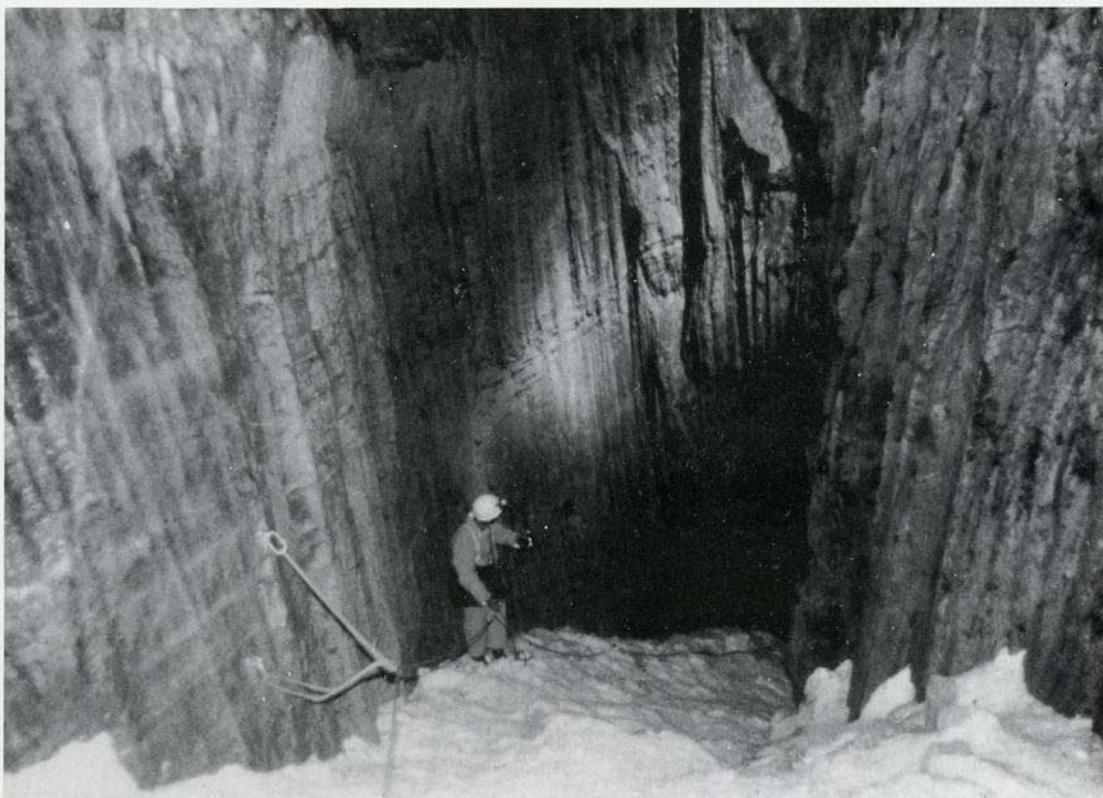
Prošlogodišnja speleološka ekspedicija KS HPS "Lukina jama '94", postigla je izvanredne rezultate. Da podsjetimo: spojena je jama Trojama s Lukinom jamom i tako je nastao jamski sustav dubok 1392 m; osmo mjesto po dubini u svijetu (danasa već deveto), ujedno najvertikalnija jama na svijetu; ronjenje na dnu na najvećoj dubini od ulaza na svijetu, a otkrivena je i potpuno nova endemična životinja - pijavica, poslije imenovana *Croatobranchus meštrovi*. Sve je to na neki način obvezalo organizatore ovogodišnje ekspedicije da izrade detaljni plan dalnjih istraživanja.

Glavni cilj "Lukine jame '95", kojoj je opet bila organizator KS HPS, a voda Branko Jalžić, bio je postaviti Treći bivak na dnu, roniti dalje u

sifonskim jezerima, u nižim dijelovima jame nekoliko dana biološki istraživati, istraživati bočne kanale u jami i druge jame u okolini Lukine jame. Nažalost, gotovo se ništa od toga nije ostvarilo.

U prethodnim istraživanjima, nekoliko tjedana prije početka ekspedicije, Lukina jama je opremljena do dubine od 240 m; tu je pronađen novi bočni kanal dugačak pedesetak metara i istražen. Već je tada ustanovljeno da se led u jami ne nalazi na istim mjestima kao lani i da se ne mogu koristiti ranije zabijeni spitovi, već da jamu treba opremati potpuno iznova.

Ekspedicija je trajala od 8. do 22. srpnja. Logor je, kao i prethodnih godina, bio u Lomskoj dulibi, u lugarnici u Velikom Lomu na sjevernom

Na snježnoj kosini dvorane Wiskey (-328 m)

Foto: V. Božić

Velebitu. Sudjelovali su članovi SO HPD "Kamenar" Šibenik (8), "Mosor" Split (13), "Dubovac" Karlovac (4), "Japetić" Samobor (2), "Velebit" Zagreb (29), "Željezničar" Zagreb (30), članovi HPD "Orjen" Dubrovnik (3), Hrvatskog prirodoslovnog muzeja Zagreb (5), Geodetskog fakulteta Zagreb (4) i desetak gostiju. Kroz logor je prošlo 98 osoba (bez gostiju), ali je prosječno zadržavanje u njemu bilo samo 8 dana, dok su neki iskusniji članovi boravili tek 3-4 dana. Bilo je mnogo mlađih članova, kojima je ova ekspedicija bila prvi susret s dubokim jamama i prvi susret s ledom u jami.

Poteškoća s napredovanjem u Lukinu jamu bilo je od samog početka. Već drugog dana, nakon prolaska dvojice speleologa, lavina snijega i leda zatrpana je uže na dubini od 140 i 520 m. Na -140 m trebalo postavljati novo uže, a na -520 m odtrpavati ga, na što je utrošeno mnogo vremena. Prilikom prvih spuštanja u jamu ustanovljeno je da je pokidan telefonski kabel koji je postavljen prošle godine, naročito u području leda, i da ga treba popraviti (spojiti). Dvojica speleologa pokušala su to dva puta, ali su imali neprilika s osobnom opremom i brzo su se zamorili, čak su dobili grčeve u rukama. Kabel nisu popravili, što više, morale su biti organizirane akcije spašavanja sa spasilačkim vitlom GSS-a, a to je opet bio gubitak vremena. Nadalje, ekipa koja je na dubini od 750 m postavila Prvi bivak, nije pri njegovom napuštanju dobro zatvorila šator, pa je u njega prodrla voda i smočila vreće za spavanje. Zbog toga spavanje i odmor u njemu nije bio ugodan, pa su speleolozi ili odustali od boravka u njemu (fotografska ekipa) ili se nisu odmorili za dalje napore.

Zbog svega je toga ekipa koja je trebala doći do dna i postaviti Treći bivak, doprla samo do dubine od 1200 m. Jurišnoj ekipi ostalo je tako još mnogo posla, tj. opremiti jamu do dna i tu obaviti planirane poslove. Do dna je uspjelo doći samo dvojici speleologa, Damiru Lackoviću i Robertu Erhardtu, koji su na dnu proboravili svega nekoliko sati. Uspjeli su uhvatiti dva nova pri-

mjerka endemske pijavice i jednog račića, ali za dalja istraživanja bočnih kanala nije bilo vremena, jer Treći bivak nije bio postavljen. Tada je ustanovljeno da sifonska jezera na dnu nisu kao prošle godine na istoj razini, već da postoji razlika od oko 80 cm. Voda se prelijevala iz jezera, u kojem je lani ronjeno pedesetak metara u duljinu i smatralo se nizvodnim, u jezero koje se prije smatralo uzvodnim. Očito je da režim protjecanja voda na dnu treba u idućem istraživanju dobro proučiti.

Otpalo je i ronjenje, a za to se saznalo prije samog početka ekspedicije. Na vrijeme je nabavljena nova oprema: suha (topla) ronilačka odijela, posebni regulatori za hladnu vodu kakva je ovdje (+4C) i kompresor za punjenje boca, a ronioci su i isprobali opremu, ali jedan od ronilaca zbog posebnih zadataka na radnom mjestu nije mogao dobiti dopust, pa ni ova želja speleologa nije bila ostvarena.

Ipak, pri raspremanju jame, koje je srećom proteklo bez nekih nezgoda, uzeti su novi uzorci stijena i vode za naknadne analize. Dio posla ekspedicije obavljen je i na površini. Istraženo je nekoliko manjih jama u okolini Lukine jame, ali spoj s njom nije naden.

Po prvi je puta ekipa botaničara HPM-a provodila ustanovljena ulazna dijelove jama i napravila inventar biljaka od površine do dubine do koje ima biljaka (u jami Ledenici otprilike do -45 m).

Geodeti GF-a premjeravali su glavne vrhove sjevernog Velebita pomoću nove satelitske metode (GPS), za sada najtočnije, i ujedno ulaza u Lukinu jamu. Tom su metodom provjerili prije određen položaj glavnog ulaza u Lukinu jamu i malo ispravili njegov položaj.

U jami Ledenici također nije učinjeno mnogo, jer nije uspjelo proširivanje suženja na dubini od 541 m, ali su zato uzeti novi uzorci leda, drva i sige radi analize njihove starosti.

I ovu su ekspediciju pomogli brojni sponzori svojim prilozima u novcu, opremi i hrani, na čemu im u ime svih sudionika ekspedicije mnogo hvala.

Sedamdeset ti je godina tek . . .

Prigodom obljetnice HPD "Mosor"

I. T. MARINOV, Split

U Splitu je 1909. godine pri Velikoj realci počelo organizirano bavljenje speleologijom. Zatim se na splitskom području razvija i planinarstvo, a nakon prvog svjetskog rata javlja se i skautski pokret. Podružnica Hrvatskog planinarskog društva "Mosor" utemeljena je u Splitu 4. prosinca 1925. godine zahvaljujući već razvijenom djelovanju planinara, speleologa i skauta. HPD "Mosor" je tijekom svoga dugogodišnjeg djelovanja odigralo veoma značajnu ulogu u razvoju i unapređenju planinarstva u Dalmaciji i jugozapadnoj Bosni. Djelovalo je putem više sekcija: izletničke, speleološke, znanstvene (kulturno-prosvjetne), fotografске, za pošumljavanje, kartografske, gospodarske, skijaške, markacijske, propagandne, za mladež, humane sekcije za pomoć siromašnoj Zagori i t d. Upriličuju se stručna predavanja u Gradu i na izletima, a provode se i "Šumski dani" zbog pošumljavanja goleti. Godine 1929. uredena je za posjete i elektrificirana špilja Vranjača (prva u Hrvatskoj). Na gospodarskom planu Društvo je najuspješnije u Hrvatskoj: do 1937. godine gradi ili obnavlja šest planinarskih objekata u srednjoj Dalmaciji i jugoistočnoj Bosni (dom i lugarnica na Mosoru, sklonište na Vidovoj gori, prihvatalište na Vagnju, sklonište na Kamešnici i prihvatalište pod Cincarom. Članovi mnogo rade i na području publicistike. HPD "Mosor" broji oko 300 članova, na čelu s istaknutim javnim djelatnikom i prirodozorcem Umbertom Giromettom, a među članovima su i poznati znanstvenici, liječnici, športaši i javni djelatnici. U drugom svjetskom ratu "Mosorovi" planinarski objekti su uništeni.

Društvo je obnovljeno 1945. godine ali je već iduće i raspušteno - planinari su mogli djelovati samo u sekcijama fiskulturnih društava. Nakon izmjene propisa Društvo se ponovo obnavlja 23. lipnja 1948. godine i uspješno djeluje sve do danas. Obnavljaju se prijeratne sekcije, a osnivaju i nove: alpinistička, za gorsko spašavanje, za podmladak pri školama, pri poduzećima i u nekim poljičkim selima. Godine 1951. PD "Mosor" broji oko 800 članova. Ponovo se ureduju planinarski objekti na Mosoru i Vidovoj gori, za posjete se ospozobjava špilja Vranjača, pošumljava se i organiziraju se i orientacijska natjecanja. Kako su skijališta na Vagnju ostala izvan novijih komunikacija, "Mosoraši" se

prebacuju u Bosnu i kod Kupresa grade uspinjače. U prvim se poratnim desetljećima osobito ističe neumorni Ante Margetić. Nakon brojnih izleta i akcija, godine 1974. starta pohod "100 žena na vrh Mosora". Društvo je 80-ih godina naraslo na skoro tisuću članova. HPD "Mosor" je mnogo napravilo na polju omasovljjenja planinarstva i specijaliziranih planinarskih djelatnosti, edukacije i podizanja kvalitete boravka u planini, a Mosor je postao veliko izletište grada Splita i okolice.

Od svojih početaka, 1950. godine, do danas "Mosorovi" su alpinisti izvršili brojne i zahtjevne uspone u domaćim stijenama i u gorjima gotovo svih kontinenata. Nažalost, neki su pothvati završili i tragično. Ostvareni su zapaženi rezultati u Alpama, na Grenlandu, na Spitzbergima, Kavkazu, Stjenjaku ... Ana Mažar je najbolja hrvatska alpinistkinja, a Stipe Božić bez konkurenциje najuspješniji naš alpinist-ekspedicjonist. Popeo se i na četiri osamtušnjaka, a na najviši, Mt. Everesu, stigao je dvaput. Od 1967. godine održavaju se alpinističke škole. Uz alpinizam, 80-ih se godina u Društvu razvija i športsko penjanje. Na Marjanu je 1986. godine održano takmičenje u športskom penjanju - prvo u nas i među prvima u svijetu.

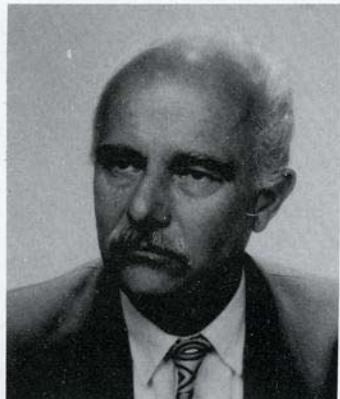
Speleolozi održavaju škole i tečajeve. Najviše istražuju podzemlje srednjodalmatinskog krša, ali djeluju i drugdje. Jama "Stara škola" na Biokovu donedavno je bila najdublja u Hrvatskoj. Samostalno ili u sklopu hrvatskih ekspedicija prezentiraju našu speleologiju u Francuskoj, Maroku, Poljskoj i Španjolskoj. Prošla tri ljeta sudjeluju u istraživanju jamskog sustava "Lukina jama - Trojama", dosad najvećem uspjehu naše speleologije. U proljeće 1991. godine Speleološki odsjek se stavlja na raspolaganje Sekretarijatu za narodnu obranu općine Split. Speleolozi i drugi članovi HPD "Mosor" stupaju uglavnom u specijalne postrojbe Hrvatske vojske i policije, gdje do izražaja dolaze njihova posebna znanja. Neki se članovi bave instruktazmom ili na drugi način pomažu obrani Domovine, a planinarski dom na Mosoru postaje centar za obuku HV. Nekoliko je "Mosoraša" u Domovinskom ratu poginulo, a nekoliko ih je ranjeno.

Bez sumnje, HPD "Mosor" je dalo značajan prilog u 120 godina djelovanja naše planinarske organizacije.

Tko je tko u hrvatskom planinarstvu

MATO BILIČIĆ

Roden je u Mrzljakima Draganićima 1932. godine. Školovao se u Karlovcu i Zagrebu. Po struci je strojarski tehničar. Najveći dio svog radnog vijeka proveo je u poduzeću "Končar" gdje je dočekao i mirovinu. Član je PD "Končar" (sada HPD "Kapela") od 1962. godine. Godinama je stalni član Upravnog odbora, a petnaestak je godina bio i tajnik društva. Obišao je sve hrvatske planine, a i najveći dio slovenskih Alpi. Dobio je značku slovenske transverzale, a prešao je više od dvadeset transverzala u bivšoj Jugoslaviji. Jedan je od "Končarevaca" koji je od početka sudjelovao u gotovo svim radnim akcijama tog društva. Početkom šezdesetih godina jedan je od začetnika održavanja starog doma na Bijelim stijenama, a poslije sudjeluje u svim radnim akcijama na novom domu. Godinama je vikendima dežurao u domu, a često je i dobar dio godišnjeg odmora provodio u radu i dežurstvima na Bijelim stijenama. Nije propustio niti jednu radnu akciju prilikom izgradnje prvog, a zatim i drugog skloništa na Bijelim stijenama. Sudjelovao je u pripremanju, trasiranju i izgradnji Kapelskog planinarskog puta, a godinama je i član odbora KPP. Prisutan je pri izgradnji svih objekata vezanih uz taj put; radne akcije na skloništima u Dulibi i

Viništu, a posebno na Bjelolasici, nikada nisu prolazile bez njega. Nekoliko je puta bio član Izvršnog odbora Zagrebačkog planinarskog saveza. Za svoje planinarske zasluge dobio je priznanje PSZ, srebreni i zlatni znak PSH, srebreni i zlatni znak PSJ, a dobitnik je i plakete HPS.

KRUNOSLAV MILAS

Roden je u Zagrebu, 18. svibnja 1949. godine. Školovanje i fakultet (komparativna književnost i jugoslavistika) završio je u Zagrebu. Radio je u knjižarskoj struci, a trenutno radi kao propagandist. Planinarstvom se bavi od 1970. godine. Više od petnaest godina član je HPD "Kapela" u Zagrebu (prije PD "Končar"). Godinama je član uprave društva, a nekoliko je godina i

tajnik. Dvije godine bio je član Izvršnog odbora PSH. Redovito sudjeluje u svim radnim akcijama društva, od izgradnje skloništa na Bjelolasici, nadstrešnice na Velikoj Javornici, do redovnih akcija izgradnje i održavanja na Bijelim stijenama. Planinarski je usmjeren na hrvatske Dinaride, osobito na malo posjećivane planine na granici Like, Dalmacije i Bosne. Sa članovima svog društva obišao je i markirao staze na Poštaku, a pokušali su, ali su ratom prekinuti, povezati južni Velebit s Ilicom (sjeverni dio Dinare). Pored svih hrvatskih, obišao je priličan broj planina u Bosni, posebno na prostoru koji je upravo oslobođen (od Cincara preko Troglava do Osječenice). Planinarskom publicistikom bavi se 25 godina. Objavljuvao je u svim našim planinarskim časopisima. Već je desetak godina član uredništva HP. Objavio je nekoliko desetaka članaka, priloga i pripovjedaka s područja planinarstva. Uradio je i nekoliko planinarskih publikacija, kraćih društvenih monografija i sl. Posebno su mu draga tema malo poznate planine dinarskog sklopa i susreti u planinama. Dobitnik je brončanog i srebrnog znaka HPS.

Zaštita prirode

● **Lokalni povjerenici EKO-patrola.** Komisija za zaštitu prirode HPS na svojem je sastanku 6. listopada nominirala je lokalne povjerenike eko-patrola za pojedina gorska područja i to Katarinu Krklec iz Zagreba za Sljeme i Medvednicu, Vesnu Jurković iz Šibenika za gorsko područje Sjeverne Dalmacije i Južnog Velebita i Mariju Rubešu iz Opatije za gorsko područje Istre i Kvarnera. Lokalni povjerenici će poticati aktiviranje eko-patrola u planinarskim društvima, ali i suradivati u akcijama Za čiste planine, a poglavito u kampanji Očistimo svijet - poticaj za čiste planine. (IS)

● "Očistimo svijet - poticaj za čiste planine" i m.i. U sklopu ove naše kampanje aktivnosti eko-patrola i planinarskih društava bile su osobito intenzivirane u rujnu u povodu pripreme za obilježavanje Svjetskog dana čistih planina. Naročito je bilo značajna aktivnost eko-patrola i planinara Zagreba u akciji "Za čistu Medvednicu", koju su organizirali Središnjica eko-patrola i planinarska društva Zagreba (koordinator Miljenko Haberle), i nastojanje za aktiviranje eko-patrola Dalmacije (poticajne aktivnosti Vesne Jurković). (IS)

● **Skup Učka '95.** U povodu 1995. Godine kraškog runolista - za zaštitu prirode Istre, Kvarnera i Rijeke (s riječkim gorskim zaledem) i Svjetskog dana čistih planina, u nedjelju 24. rujna na Učki je održan Skup planinara i ljubitelja prirode "Učka '95" u organizaciji PD Orljak iz Opatije i PD Kastav. Tom je prilikom održan i otvoreni sastanak kontaktne skupine eksperata i predstavnika nevladinih organizacija za zaštitu prirode Učke i Lisine. Sastanku su prisustvovali Miško Rukavina, predstavnik Državne uprave za zaštitu kulturnog i prirodnog nasljeđa, predstavnici Istarske i Primorsko-goranske županije, grada Opatije, brojni predstavnici planinarskih i ekoloških društava i članovi Komisije za zaštitu prirode HPS. Na sastanku je dogovorenno da se intenziviraju naporci za zaštitu Učke kao parka prirode i Lisine kao park-šume, te da se udruže naporci i sredstva obadviju županija na izradi zajedničkog prijedloga zaštite Saboru Republike Hrvatske i Državnoj upravi za zaštitu kulturnog i prirodnog nasljeđa. (IS)

● **Dvije značajne promocije Zelene propagande.** U povodu Svjetskog dana čistih planina i Dana Učke 24. rujna na Učki, predstavljen je plakat "SOS za Bijele i Samarske stijene" (tzv. Đenkin plakat) autorice Đenke Špralja. Cilj je plakata ne samo da potiče planinarsku i drugu domaću javnost na zaštitu ljepote i vrijednosti

Bijelih i Samarskih stijena, već i da zainteresira međunarodne asocijacije i fondacije za finansijsku i drugu potporu za izradu GIS pilot-projekta Bijele i Samarske stijene. Također je predstavljen u konačnom obliku i prospekt Komisije za zaštitu prirode HPS koji je tiskan dvojezično (na hrvatskom i engleskom jeziku). Obje ove propagandne poruke predstavljaju se i na međunarodnom sajmu UTREC-APSORGA u listopadu u Beču, na kojem HPS nastupa u sastavu kolektivne izložbe Hrvatske (IS)

● **Nastavak akcije "Za čistu Medvednicu".** Nakon uspješnih akcija eko-patrola i planinarskih društava Zagreba u akcijama "Za čistu Medvednicu", koje su provodene u sklopu Svjetskog dana čistih planina tijekom rujna, nastavljeni su poticaji za stvaranje čiste Medvednice. Riječ je o osiguranju specijalnih kontejnera i posuda za smeće na frekventnim javnim površinama Medvednice. Na tome radi konkretna skupina predstavnika Komisije za zaštitu prirode HPS (Ivan Stošić, pročelnik Komisije, i Miljenko Haberle, povjerenik u Središnjici eko-patrola) i Uprave "Hrvatskih šuma" Zagreb (Nives Farkaš-Topolnik i Herbert Krauthacker), koja je do sada održala dva uspješna sastanka, u Križevcima 5. listopada i u Zagrebu 11. listopada. Održani su i brojni sastanci s odgovarajućim javnim poduzećima i institucijama grada Zagreba, sa ciljem da se osigura zbrinjavanje i besplatan odvoz skupljenog smeća u kontejnerima na Medvednici. (IS)

● **HPS - Komisija za zaštitu prirode na UTEC ABSORGI.** Na 9. međunarodnom trgovacko-kongresnom sajmu o primjeni tehnologije u zaštiti okoliša UTEC ABSORGA od 17.-20.10.95. u Beču sudjelovao je HPS u okviru kolektivnog predstavljanja Hrvatske. Organizatori sajma za Hrvatsku su Državna uprava za zaštitu okoliša, APO i ZGO, a na sajmu su se predstavila mnoga poduzeća iz Hrvatske i tri nevladine organizacije: HPS, Zelena akcija i DUKŽ. Komisija za zaštitu prirode HPS predstavila se prospektom o Hrvatskom planinarskom savezu i njegovoj Komisiji za zaštitu prirode (u kome se predstavlja djelatnost HPS na zaštitu prirode), video filmovima o NP Risnjak i NP Paklenica, velikim posterom "Strogi rezervat prirode Bijele i Samarske stijene" veličine 50 x 70 cm (autori Đenka Špralja - fotografija, i Bogdan Božinović - dizajn) te malim plakatom "Očistimo svijet - poticaj za čiste planine" na engleskom, veličine A4, kojim se HPS, ekopatrole i planinarska društva uključuju u svjetski projekt "Clean up the World" (ŠD)

In memoriam

VILKO IGRić (1911-1995)

U 84. godini života 19. listopada tragično je preminuo u Koprivnici jedan od najstarijih članova HPD "Bilo", Vilko Igrić. Rodio se 16. ožujka 1911. u Koprivnici, gdje završava obrtnu školu i uči krojački zanat. Kao krojački pomoćnik 1926-28. radi u Zagrebu. Godine 1936. s još dva krojačka obrtnika osniva i vodi krojačku zadrugu "Trolist". Poslije drugog svjetskog rata, jedan je od osnivača i dugogodišnji direktor uspješnog koprivničkog krojačkog poduzeća, sadašnje modne konfekcije "Pomka" d.d.

Članom radničkog turističkog društva "Prijatelj prirode" postaje 1926. godine u Zagrebu, gdje je radio, a u svibnju 1928. u Koprivnici, kada je osnovana podružnica "Prijatelja prirode", Vilko je jedan od osnivača i najaktivnijih članova sve do policijske zabrane njezina rada i djelovanja u Koprivnici tj. do listopada 1931. Iduće godine upisuje se s nekoliko bivših članova "Prijatelj prirode" u HPD "Bilo" te u njemu nastavlja djelovanje sve do početka 1942. kada je društvo prestalo djelovati. Bio je nekoliko puta član uprave. U poslijeratnom razdoblju djelovanja HPD "Bilo" 1950-1955. bio je pet godina član uprave i u jednom mandatu predsjednik društva. Od 1973., kada je društvo ponovo započelo djelovati, Igrić je nekoliko puta bio član uprave. Sve do 78. godine života bio je aktivni izletnik. U preko šesdesetgodišnjem aktivnom djelovanju prošao je skoro sve planine u Hrvatskoj, nekoliko se puta popeo i na Triglav, obišao Julisce i Kamniške Alpe i neke planine u Herceg - Bosni. Odlikovan je Zlatnim

znakom PSH, dobio je sva priznanja društva "Bilo" te diplome i priznanja mnogih društava s kojima je suradivalo "Bilo".

Istakao se i u vatrogasnoj organizaciji, u kojoj je djelovao preko četrdeset godina, a od toga 22 godine kao tajnik Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Koprivnici. I za djelovanje u vatrogastvu je nagrađen najvišim priznanjima.

(Dr. Milivoj Kovačić)

Speleologija

● **Boris Čujić** (SPK "Art Rock") svladao je početkom kolovoza u penjalištu Liboje (Slovenija) smjer "Specijalist za život" X-, visok 20 m i nadvisan 10 m. Na Ospu je svladao smjer Goba, znamenit, dugačak i težak smjer (200 m, s nadvisom od 50 m, težine po dužinama 7, 8+/9-, 7+, 9-, 9, 7, 7+). Ova je putovanja pomogao Sajam športa Zagrebačkog velesajma, s kojim naš Savez ima dobre odnose. Na Marjanu je Čujić ponovio klasične smjerove i pritom korigirao ocjene: "Marulianus" 9/9+ i "Zadnja ruža Hrvatske" 9 (prije 9+/10-).

● **Dalibor Vlatković** (AK "Željezničar" Zagreb) drugi je hrvatski penjač s potvrđenom desetkom. U Libojama, Slovenija, ispenjao je "Guernicu" (9+/10-).

● **Pavle Mintas** je za vrijeme studijske specijalizacije u Njemačkoj ispenjao u penjalištu blizu Hallea jedan do tada neprepunjani smjer, dakle, projekt. Ocjena 8+/9-. Nazvao ga je Gruesse aus Kroatien.

Speleologija

● **Slovački speleolozi na Velebitu.** Slovački speleolozi, članovi Speleološkog kluba Sveučilišta Comenius iz Bratislave, zagrebačkim speleolozima dobro poznati iz ranijih zajedničkih istraživanja, boravili su i ovog ljeta na Velebitu, ali u drugačkoj organizaciji nego ranijih godina. Ovaj put oni su zaželjeli sami istraživati određeno područje pa su i službeno zatražili dozvolu uputivši je, putem Hrvatskog planinarskog saveza, na Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske. Ministarstvo je odgovorilo HSP-u da nije nadležno za davanje dozvole jer nije predviđen znanstveni program istraživanja već športski, te molbu uputilo Ministarstvu prosvjete i športa. I to je Ministarstvo odgovorilo da nije nadležno za davanje dozvola inozemnim ekspedicijama koje bi speleološki istraživale pa je HPS-u sugeriralo da za ovo istraživanje zatraži suglasnost od Državne uprave za zaštitu prirodne i kulturne baštine. Ta je Uprava, na prijedlog Komisije za speleologiju HPS, dala suglasnost za speleološko istraživanje u području Hajdučkih i Rožanskih kukova uz uvjet da u istraživanju sudjeluje barem jedan predstavnik HPS, da o svom dolasku i povratku obavijeste HPS i planinarski dom na Zavižanu, a po završetku istraživanja HPS-u i ovoj Upravi dostave izvještaj.

Na osnovi te suglasnosti Slovaci su došli na Velebit istog dana (22. srpnja) kada su odlazili članovi spel. ekspedicije "Lukina jama '95" i tu još usmeno dobili uputu za samostalnu svoju spel. ekspediciju na ovom terenu. Ovdje se, u skladu s dobivenom suglasnošću,

ekipi Slovaka priključila i Sanja Ćirić, iskusna članica SO HPDS "Velebit" iz Zagreba (samo je ove godine u Lukinu jamu silazila tri puta, od toga dva puta do dubine 750 m). Slovačku ekipu sačinjavalo je 13 članova, na čelu s Branislavom Šmidom, od čega je svega 8 obavljalo spel. istraživanja, dok su ostali ili planinarili u okolini ili se kupali u moru. Logor je od 22. do 31. srpnja bio u lugarnici u Lomskoj dulibi (Veliki Lom), a od 1. do 6. kolovoza u planinarskom skloništu na Lubenovcu. U tom je razdoblju istraženo nekoliko dubljih jama, i to:

- Jama "Xantipa", Vratarski kuk oko -330 m
 - Jama "Slovakia", Mali kuk (kraj Krajačevog), oko -500 m
 - Jama "Ester", Golubić -110 m
 - Jama "Marijana", Mali kuk -40 m
 - "Jama kod dvije smreke", Mali kuk oko -100 m
- i još dvadesetak jama dubine oko 15-20 m u području Vratarskog i Krajačevog kuka. Istraživanje je prošlo bez ozljeda i drugih nezgoda. Članovi ekspedicije pridržavali su se odredbi o očuvanju prirode ovoga strogog rezervata shodno upozorenju i suglasnosti.

Zbog ratnih dogadanja Slovaci se nisu vraćali kući preko Zagreba, gdje su se trebali zadržati radi davanja usmenog izvještaja, već su se iz Senja najkratim putem uputili u Sloveniju. Troškove boravka na terenu pridružene članice Sanje Ćirić snosili su slovački speleolozi. Detaljni izvještaj, s popisom, nacrtima i lokacijom istraženih jama, još se očekuje.

(Vlado Božić, na temelju izvještaja Sanje Ćirić)

Publicistika

● **Velebiten br. 18** izšao je u srpnju 1995. za zimu 1994., i dalje na formatu A-5, na 42 stranice, sa slikama u boji na naslovnoj i zadnjoj stranici, tiskan fotokopiranjem u samo 80 primjeraka i ilustriran fotografijama i crtežima. Urednik je speleolog Ana Sutlović, odnedavna član IO HPS. Prvi je članak posvećen velebitašu Vladimиру Hebaru, koji je 1994. god. u 57. godini života po drugi put sudjelovao u maratonu kroz grad New York, a koji je u ovom članku opisao taj doživljaj. U nastavku su Hrvoje Malinar i Ana Sutlović, povodom 40 godina postojanja dali kratak pregled povijesti speleologije u PDS "Velebit", Gordan Tomšić povijest ronjenja u špiljama Hrvatske 1959-1985, a Zoran Stipetić od 1985-1994. u SO "Velebit". Tanja Bizjak opisala je svoj doživljaj istraživanja jame G-1 u

Hajdučkim kukovima, a Sunčica Hraščanec doživljaj Lukine jame. Teo Barišić dao je pregled speleoloških istraživanja Kornatskih otoka 1967-1974. Kako treba hodati po planinama čitalac će saznati iz priloga u stripu preuzetog iz Naših planina br. 3-4/1988. Na kraju se nalazi popis sponzora speleološko-alpinističke ekspedicije "Ande '95".

(Vlado Božić)

● **Orijentacija broj 17.** PD "Torpedo" Rijeka ugodno je iznenadilo svojim novim, sedamnaestim brojem "Orijentacije". Časopis je iz broja u broj sve bolji i bolji. Svojim člancima ne samo što autori daju zanimljivo štivo, već je to svojevrstan povjesni materijal o razvoju i djelovanju orijentacijskog športa u Republici Hrvatskoj. U ovom broju uvršten je adresar KO kao i kalendar orijentacijskih takmičenja u 1995. godini. Izda-

vati časopis danas nesumnjivo iziskuje mnogo truda u svakom pogledu, pa se "Torpedu" može samo čestitati, jer ono što nije napisano nije se dogodilo! Povijest priznaje samo pisani riječ koju nažalost često zaboravljamo i zapostavljamo. (Miljenko Pavešić)

● **U pripremi vodič po Medvednici.** Poznati planinarski pisac i kartograf ing. Zlatko Smerke priprema opsežan vodič po Medvednici (310 stranica) koji će izći iz tiska najkasnije do kraja veljače iduće godine. Bit će opremljena obiljem slika i kartom. U pretplatni je 30% jeftiniji. Obavijesti i narudžbe od 8 do 12 i od 16 do 18 sati na tel/fax 042-68-54-33. (ŽP)

● **Šipanje i jame Hrvatske.** Pod tim naslovom uskoro izlazi opsežna fotomonografija 24 x 33 cm, na 208 stranica, s nekoliko stotina fotografija i skica. Autori su dr. Mladen Garašić i ing. Tihomir Kovačević. Bit će tiskana na hrvatskom, francuskom, njemačkom i engleskom. Pretplatna cijena 185 kuna na račun Buvina d.o.o. 30107-603-27076, Zagreb, Kažotićev trg 5a. (ŽP)

● **Svečano predstavljena Sunkova "Orijentacija".** Koncem rujna izašla je u Splitu iz tiska knjiga splitskog planinara Milana Sunka "Priručnik iz orijentacije" (osvrт u broju 9/1995. na str. 267). Tom prikazu valja dodati da je knjiga predstavljena javnosti u Splitu 19. listopada u prostorijama Saveza izviđača Splita. Prisutni su bili prijatelji, planinari i zaljubljenici prirode, članovi HPK "Split", HPD "Kamenar" iz Šibenika, HPD "Biokovo" iz Makarske, planinari Mosora i Kaštela te drugi športski djelatnici. Pozdravio ih je dr. Ante Čagalj, predsjednik HPK "Split" u ime izdavača, izrazivši zahvalnost i priznanje autoru. O knjizi je govorio g. Zoran Fistonić, tajnik Saveza izviđača Splita, zatim g. Miroslav Delaš, prof. iz Gradske poglavarnice Splita i mr. sc. Mladen Marinović, predsjednik komisije za unaprednje športa Splitskog saveza športova. Zatim je govorio sam autor o poticaju da pripremi priručnik, a završnu riječ dao je g. Ivo Puhařić iz Makarske, autor knjige "Biokovo - planina i planinarstvo". Priručnik se može dobiti u Hrv. planinarskom savezu po 35 kuna.

Putevi i staze

● **Novi planinarski put na Veliko Rujno** u južnom Velebitu počinje u Milovcu (kod Starigrada-Paklenice), kod gostionice Ive Milovca (od autobusne postaje u pravcu Karlobaga oko 300 m). Nastavak je kratko po jadranskoj cesti do skretanja u zaselak Čaviće. Do vidljivog Razvrsja treba proći kroz zaselak, te se strmo uspeti na ravniji dio Razvrsja. Dalje prema Malom Ledeniku uz prekrasne usputne vidike na more i otroke. Prvo pokraj kuće Petričevića i poslije Krapića, put najprije strmije pa položenje kroz Krapića dolac uzlazi na stazu, kojom se postepeno podno Bojinca penje prema vidljivom grebenu Zvirjaka (vidik na more i Zvirjakov greben). Usputno je pod odlomljenom stijenom moguć zaklon u slučaju kiše. Nakon ravnjeg dijela i prelaska bujičnjaka kod Aptovca, treba se strmo uspeti na Aptovačku kosu. Tu se naš put sastaje s onim s mora preko Torina i Aptovca, Antinom stazom, i nastavlja preko Rujanske kose. Tu je kod kuće Čavića skretanje na novonapravljenu dionicu koja ispod Čavića kose nekada dobrouhodanom stočarskom stazom vodi do svetišta Gospe od Rujna. Povod skretanju je zapušteno, obrasio i otvoreno Veliko Rujno, gdje je prolaz orijentacijski težak (posebno za vrijeme magle) te budućeg novog priključka iz Liskovog dolca, od

Bojinca na Rujno. Ovo je najlakši i najljepši pristup Rujnu (oko 4 h hoda). Vode usputima u cisternama. Uspon treba planirati što ranije zbog otvorenog terena izloženog suncu. Put su uredili markacisti u organizaciji Komisije za planinarske puteve HPS. Usput su mogućnosti za okolne izlete na Bojinac i Zvirjak te kao dio kružne varijante (drugi dio preko Vaganca u Milovce). Očekuje se obnova markacija u carstvo Bojinčeve ljepote iznad Rujna, gdje se nalaze brojne prirodne ljepote, izvor prave vode, putevi u alpskom stilu (klinovi i sajle), te planinarski "hotel" u šipili ispod glavnog kuka Bojinca gdje stane i preko dvadeset ljudi, uz Gospino svetište posebno veselje pravim planinarima.

● **Novi put na Vratarski kuk kroz Rožanske kukove.** Nadopuna podataka iz broja 9: 1. srpnja okupili su se planinari iz više zagrebačkih i drugih društava; Tatek je put prošao s don Mijom Gorskim i još nekim planinarama; na skici (str. 257) nedostaje spoj između Lubenovačkih vratiju i Vratarskog sedla; označena vremena hoda su za iznadprosječnog planinara. Put spada u teže puteve, namijenjen je samo iskusnim planinarama s dobrom kondicijom, nikako po magli i nakon kiše (klizav teren). (Tomislav Pavlin)

● **Slovenska transverzala za 12 dana.** Planinski trkač Radovan Skubic (42) iz Zagorja uspio je u drugoj dekadi kolovoza za 12 dana prijeći 500 km dug put od mariborskog Pohorja do Ankaranu i putem utisnuti u Dnevnik 69 pečata planinarskih kuća i vrhova, od toga 24 točaka viših od 2000 m. Na cilju je "voda ekspedicije" Stane Hudolin, listajući ispunjen Dnevnik, rekao: "Vidiš, Rado, tebi je za 12 dana uspjelo nešto za što se većina naših planinara trudi cijeli život". Skubicov pothvat vjerojatno će dugo ostati nepremašen, jedini koji bi ga mogao poboljšati jest Radovan Skubic sam (preveo sa slovenskog Ž. Poljak)

● **Walter Bonatti začasni član UIAA.** Međunarodni planinarski savez je ovo visoko priznanje dodijelio alpinističkoj legendi dvadesetog vijeka. Samo da podsjetimo: Bonatti se 1965. uspeo zimi zasneženom sjevernom stijenom Matterhorna - solo! (ŽP)

● **Sa štapovima ili bez njih?** U slovenskom Planinskom Vestniku već se gotovo cijelu godinu nastavlja polemika o tom pitanju. Iznose se argumenti za i protiv. Mi smo o tome pisali u broju 1,1993 pod naslovom "Planinarova noga". U PV broj 10 Srečko Kranjc zaključuje: Nikad više bez štapova, ali samo na usponu. Na vrhu treba palice u naprtnjaču jer njihova upotreba pri silazu zahtijeva traženje četiriju umjesto dviju uporišnih točaka. (ŽP)

● **Planinarske kuće na oslobođenim područjima.** Kuća na Omanovcu iznad Pakrac (Psunj) je cijela. Dom na Brezovcu (Dinara) je očuvan. Navodno je u njemu bio četnički štab. Sada se u njegovu blizinu može stići i novom cestom iz Bosanskog Grahova. Dom na Promini je čitav, ali su uništeni Visočica i Štirovac na Velebitu (spaljeni su da ne postanu četnička uporišta). Bivše sklonište na Oštarijama izgorjelo je. Dom u Velikoj Paklenici i na slavonskom Jankovcu zahtijevaju obnovu. Između Tulovih greda i Malog Halana na južnom Velebitu ostalo je nakon rata nekoliko velikih kontejnera koji bi planinarama dobro došli - kad budu uklo-njene sve mine. Uz sklonište na Ivnim vodicama u Velebitu podignut je novi objekt. (ŽP)

● **Priručnik za markaciste,** kompletiran potrebnim obrascima glede registracije markacista, planinarskih puteva i obilaznica te izvješća o uređivanju puteva, obvezan je za sve registrirane markaciste. Dobit će ga od pročelnika područnih komisija. Ujedno izvješćujemo da se mogu kupiti videokasete o uređivanju planinarskih puteva koje mogu korisno poslužiti i za upoznavanje dijela Žumberačkog gorja (slap Brisalo).

● **Planinarski pohod zahvalnosti domovini** (od Plitvice preko Knina do Solina) organizira HPD "Stanko Kempny" iz Zagreba, sv. N. Tavelića 2. Na trodnevni pohod od 8. do 10. prosinca krenut će se autobusom i usputno stajati, uz molitvu, u sljedećim mjestima: Plitvice, Knin, Biskupija kod Knina, Kijevo, Vrlika, Perućko jezero, do M. Božje Sinjske te obilazak dijela planinarskog puta "Kolijevkom hrvatske državnosti". Obavijesti kod vode puta, Tomislav Pavlin, tel. 01/6140-016.

● **Na Kamniško sedlo u jednom danu!** Početkom listopada HPD "Zagreb-Matica" - Odsjek mladeži, organiziralo je jednodnevni izlet (dva autobusa) u Logarsku dolinu. Organizator i voditelj puta bio je Bruno Šibl. Svaki sudionik izleta dobio je pismeno pripremljen i razrađen plan pohoda s više varijanti (planinarskih i izletničkih), prema mogućnostima i željama, s detaljnim opisom pojedinog ciljnog uspona, priloženom kartom i naznakom usputnih znamenitosti. Pojedine skupine obišle su Dom Palenk, Dom Planincev v Logarski dolini, Koču na Klemenči jami, Orlovo gnezdo, slap Rinku, izvir Savinje, Frischaufov dom na Okrešlju, Strelovec i Kamniško sedlo. Manja skupina se zaputila na Kamniško sedlo. Uspon od Okrešlja stazom kroz šumu, klekovinu i preko sipara tekao je ugodno. Već kod prvih sajli i klinova snijeg i blaga poleđica, moglo bi se reći sve do Koče na sedlu. Brana, Planjava i ostali vrhovi potpuno su bili pod snijegom. Sve je ipak proteklo u najboljem redu, pa smo se prije sumraka spustili u Logarsku i zaputili oko 18 sati preko Celja, Rogačke Slatine i Krapine za Zagreb. Iskustvo pokazuje da se organizirani autobusni prijevozi za izlete kraćeg trajanja isplate jer omogućuju planinarenje na većoj udaljenosti. (MT)

● **1. zagrebački križni put** održan je od 8. do 10. srpnja u okviru Zavjetnog hodočašća Zagreba u Mariju Bistrigu. Trodnevnom pohodu se odazvalo skoro dvije stotine hodočasnika iz više planinarskih društava, u organizaciji HPD "Stanko Kempny" iz Zagreba. Put u dužini preko 70 km vodi po usputnim postajama u crkvama, kapelicama, kod slika i križeva putaša. Ovogodišnji križni put bio je u znaku petog nošenja križa za mir u Domovini i posebno u znaku 60. obljetnice prvog hodočašća kardinala Stepinca u Mariju Bistrigu, kada je za njim preko Medvednice krenulo preko 10000 hodočasnika (podatak iz "Novosti" 1935. g.). Tom je prigodom HPD "S. Kempny" izdalо planinarsko-hodočašnički vodič. (Tomislav Pavlin)

● **Humanitarni rad planinara.** HPD "Željezničar" iz Zagreba sudjelovalo je na humanitarnim putovima mira i obnove. Veća grupa članova radila je na ekološkom saniranju ravnih razaranja na Banovini, u Petrinji 2. rujna. Zaključeno je da se pridruži i dalnjim akcijama. Domaćinima u Petrinji, kao i organizatoru, Općina Trnje u ime Gradske poglavarstva Zagreba, bilo je draga da je bilo i planinara iz HPD "Vihor", "Medveščak" i "Zagreb-Matica". (Zorka Šafar-Gruden)

● **Planinarstvo u Sarajevu.** Unatoč ratu, planinarski život u Sarajevu nije zamro. O tome nam piše Drago Božić i Leopold Gašpar, koji je sada u izbjeglištu u Pirovcu. Od polovine siječnja Drago Božić na Radio postaji Vrhbosna ima svake subote emisiju "Čovjek i priroda" u kojoj donosi planinarske vijesti, a često komentira i članke iz "Hrvatskog planinara", kada mu koji broj stigne u opkoljeni grad. Planinari su "žilav svijet", pa u Sarajevu osnivaju planinarska društva. Stižu, nažalost, i tužne vijesti. Poginuo je na ratištu Siniša Damjanović, branitelj Sarajeva, osnivač PD "Runolist", tajnik Društva za zaštitu životinja, esperantist. Iako je imao tek 35 godina, stekao je prijatelje diljem domovine. Na pogrebu mu je održano četiri govor, među njima i planinarski. Od posljedica rata umro je i Omer Užičanin, popularni domaćin kuće na Sitniku (Bjelašnica), neponovljiv po stilu ugošćavanja planinara, smještaja i humora koji je oko sebe darivao. Sarajevski planinari neprestano pokušavaju osigurati vezu po kojoj bi im stizao i naš časopis i nadamo se da će to uspijeti, a isto tako u obrnutom smjeru sarajevski prilozi za naš časopis radi nove stalne rubrike "Planinarstvo u BiH". Pojavila se i humanitarna zamisao o pomoći naših planinara sarajevskim u obliku "Stotinu malih paketa". Mogla bi se nazvati "Hrvatski planinar planinarima Sarajeva". S malo sredstava mogli bismo im pričiniti veliku radost i dati im do znanja da nisu zaboravljeni.

● **Planinarska noć "Varaždin '95",** u organizaciji HPD "MIV", po deveti put će se održati u hotelu "Turist" u Varaždinu u subotu 16. prosinca. Pozivaju se društva iz Hrvatske, Slovenije i BiH da sudjeluju. Ove godine susret će biti posebno svečan jer se proslavlja i 15-godišnjica rada HPD "MIV" Varaždin, tj. organizatora. Sadržaj susreta je zabavno-takmičarski : kviz znanja, izbor najljepše planinarke, tombola, zabavne igre i razna iznenadenja. U cijenu ulaznica (100 kuna) uračunata je samo bogata večera, uz dodatni gulaš oko pola noći, budući da susreti redovito završavaju u ranim jutarnjim satima. Rezervacije i informacije na tel. 042/57277 do 14 sati i 042/47764 poslije podne, do 10. prosinca.

● **HPD "Belišće"** ima novu adresu: 54551 Belišće, p.p.37.

● **Sudjelujte u VI. foto-dia festivalu** što ga organizira HPD "Sokol" 15. prosinca u 19 sati. Teme su planinarske i slobodne. Za svaku se može dostaviti pet radova do 11. prosinca na adresu: HPD "Sokol", 34512 Feričanci, Gupčev trg 9. Uz svaki rad treba navesti autora, naslov i kratak opis (jedna rečenica). Autori mogu sudjelovati i grupno. Povratak radova do 22. prosinca.

● **Gospa od Rujna (900 m).** Ovogodišnjim proštenjem za Veliku Gospu, 15. kolovoza, ostvarena je želja mnogih planinara vjernika, da Gospa od Rujna postane hrvatskim planinarskim zavjetnim svetištem. Brojni planinari iz Slavonije, Zagreba, Samobora, Like i Dalmacije, predvođeni dopredsjednikom HPS Dragom Trošeljem, bili su nazočni uz domaći puk i predstavljanju dviju novih velebitskih razglednica s motivima svetišta i okoline. Iako na području Velebita postoji još poznatije velebitsko Marijino svetište, Gospa od Krasna, gdje hodočaste gospički planinari, ovde su našli mjesto oni koji dolaze pješice jer je to jedino moguće pristup. Dogovoren je da će iduće godine biti ovdje prvo zavjetno hodočašće hrvatskih planinara vjernika.

● **Dom na Kleku** u buduće će biti otvoren samo vikendom, i to od subote po podne do nedjelje po podne, u ostale dane samo po dogovoru. Obavijesti daju: Franjo Petrušić, 47300 Ogulin, Škrile 2/33, tel 047/523-456 i Zvonko Domitrović, Ogulin 47300, Nova cesta 5, tel. 047/525-012.

● **Kupujem** "Planine Hrvatske", vodič dr. Poljaka. Tel. 051/423-597 oko 8 sati.

● **Prodajem** šator Induplet Touring Krim, visina 153 cm, za 2 osobe, gumirano dno, s dva zračna madracima, 300 DM; kino kameru Bauer 01/02 super 200 DM; kinoprojektor Meos Duo-300 DM. Tel. 01-566-659 od 18 sati dalje.

● **Prodajem** podstavljeni vjetrovku i hlače br. 36, gležnjake, pulover, malu naprtinjaču i benzinsko kuhalo, dobro sačuvano, sve za 100 DM. Tel. 01-271-752.

● **Vodič "Planine Hrvatske"** prodajem za 50 DM. Tel. 01-693-333.

U ledenom zagrljaju Tirkizne Božice

Prva hrvatska himalajska ekspedicija "Cho Oyu '95" organizira predavanje u velikoj dvorani KD "Vatroslav Lisinski" u Zagrebu, u ponedjeljak, 11. prosinca 1995. u 19.30 sati.

Jedinstvena audio-video-dia-filmska predstava, uz predstavljanje svih članova ekspedicije Hrvatskog planinarskog saveza koji će Vam približiti ugodaj velikog uspjeha na prvom hrvatskom sa-mostalno osvojenom osamtisućnjaku; o uzbudljivom putu po monsunskim kišama kroz Nepal i preko Himalaje; o nezemaljskim ljepotama tajanstvene tibetanske visoravni i bespućima Gyabrag ledenjaka; o petnaestodnevnom usiljenom usponu kroz 2700 m visoku, snijegom i ledom pokrivenu zapadnu padinu Tirkizne Božice, kako Tibetanci zovu Cho Oyu; o hrvatskom stijegu na 8201 m i ekstremnom skijaškom spustu s najvišeg vrha na svijetu s kojeg su ljudi skijali, te o dramatičnom letu s padobranskim jedrom do sedla Nangpa Lha.

Pobrinite se na vrijeme za ulaznice u svojim planinarskim društvima ili izravno u Hrvatskom planinarskom savezu, Kozarčeva 22, Zagreb - tel/fax 44 87 74 i tel. 45 579 11.

Zbog popunjениh termina Koncertne dvorane i složenih vizuelnih i ostalih efekata, predavanje u ovom obliku neće biti ponovljeno.

Cijena ulaznice u preprodaji 30 kuna, a na dan predavanja 50 kuna. Ulaz u dvoranu najkasnije do 19,15 sati.

Novi vodič "Planine Hrvatske"

Nakon akcija "Oluja" i "Bljesak" sve su hrvatske planine slobodne i vrijeme je za novo izdanje vodiča. Mnogi podaci u starom izdanju iz 1986. zastarjeli su tijekom posljednjeg desetljeća, pa se pozivaju sva planinarska društva i svi planinari da nam pošalju dopune i ispravke. Osobitu pozornost valja обратити на

- planinarske objekte
- markirane prilaze
- nove puteve i prometnice
- autobusne linije, itd.

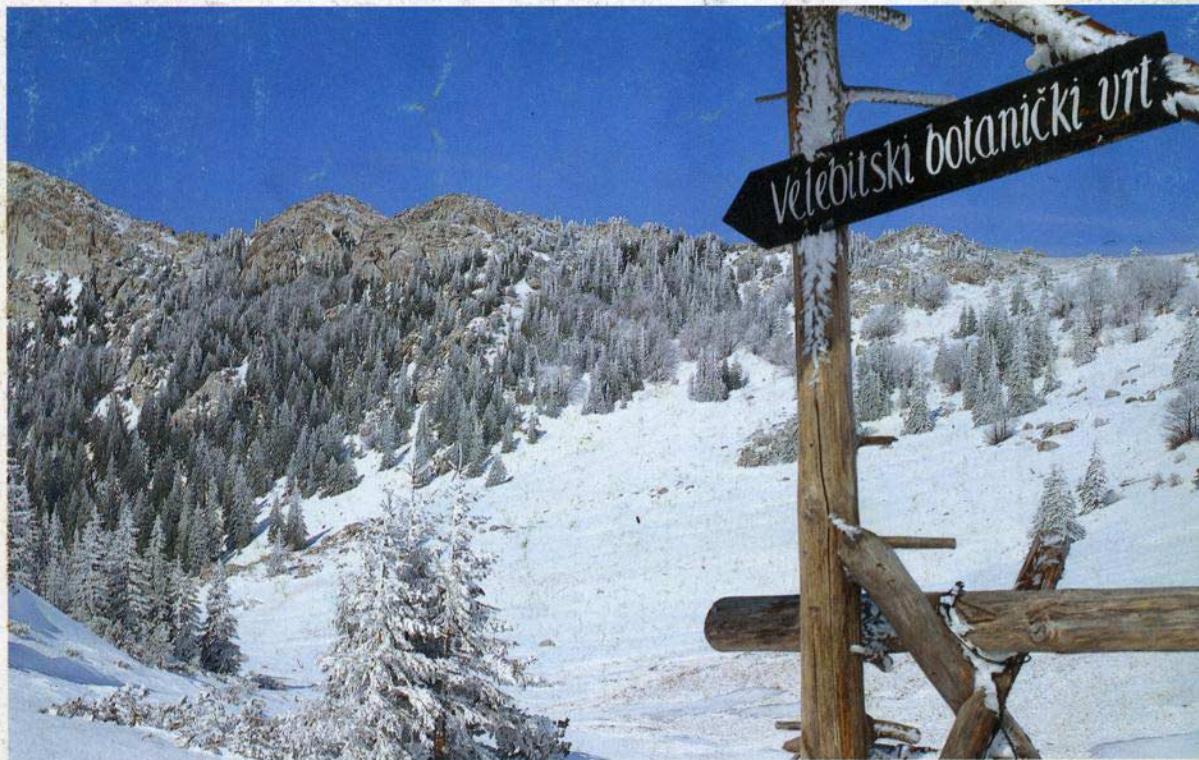
Ako ne raspolažete sa stariom vodičem, na zahtjev ćemo poslati fotokopiju onih poglavija i karata koja obrađuju područje vašeg interesa.

Podaci trebaju biti iscrpljivi, precizni i provjereni, po mogućnosti sa zemljopisnom kartom ili bar jednostavnom skicom, a poželjan je i slikovni materijal (crno-bijele i kolor fotografije, dijapositivi s ramicama ili bez njih). Karte i slikovni materijal bit će nakon tiska vraćeni vlasnicima.

Molimo uprave društava da odrede pouzdanu i dobro informiranu osobu koja će kontaktirati s urednikom i davati mu tijekom izrade savjete i potrebna objašnjenja kod prikupljanja podataka.

Nadamo se da ćete u zajedničkom interesu pomoći da u ovom kapitalnom planinarskom priručniku bude i vaše područje što bolje obradeno, kako poslije tiska ne bi bilo zakašnjelih reklamacija.

Podatke možete slati na adresu Saveza ili izravno uredniku (adresa: Dr. Željko Poljak, 10000 Zagreb, Cesarca 5, tel. 01-271-752).

CHROMOS

Tvornica grafičkih boja

CHROMOS

Printing Ink factory

Za grafičku industriju proizvodimo:

- boje za sve tehnike tiska s pripadajućim primjesama,
- različita pomoćna sredstva za rad u tiskarama,
- grafičke lakove,
- po željama kupaca izradujemo boje i primjese.

Za industriju prerade plastičnih masa proizvodimo:

- boje za bojenje polietilena, polistirena, PVC-a u obliku granula,
- boje u tekućem stanju za bojenje polietilena, polistirena, ABS-a,
- boje za bojenje nezasićenih poliestera,
- boje za bojenje gume.